

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра криміналістики, судової експертології та домедичної
підготовки факультету № 1

Національна поліція України
Головне слідче управління

Особливості розслідування
незаконного виробництва, виготовлення,
придбання, зберігання, перевезення, пересилання
чи збуту наркотичних засобів, психотропних
речовин або їх аналогів (в т.ч. із використанням
телекомунікаційних технологій)

Науково-методичні рекомендації

Київ 2021

УДК 343.98.(477)(072)
ББК 67.62
О 72

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України «Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (в т.ч. із використанням телекомунікаційних технологій)».

СХВАЛЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
від 21.10.2021 р. Протокол № 9

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
від 20.10.2021 р. Протокол № 11

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
Харківського національного
університету внутрішніх справ
з юридичних дисциплін
від 20.10.2021 р. Протокол № 9

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри криміналістики
та судової експертології
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Від 07.10.2021 р. Протокол № 10

Рецензенти:

Юхно О.О. - професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Пиріг І.В. - професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (в т.ч. із використанням телекомунікаційних технологій): науково-методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України. Київ.: 7БЦ, 2021. 125 с.

Розробники: д.ю.н., доцент, заслужений юрист України Цуцкірідзе М.С., Гайду С.В., к.ю.н. Кікінчук В.В., д.ю.н., професор, заслужений юрист України Дрозд В.Г., к.ю.н. Бурлака В.В., д.ю.н., доц. Гусева В.О., Романов М.Ю., к.ю.н., доц. Матюшкова Т.П., к.ю.н., доц. Фіалка М.І.

© Цуцкірідзе М.С., Дрозд В.Г., Кікінчук В.В., Бурлака В.В. та ін.
© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021
© Головне слідче управління НПУ, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ.....	6
РОЗДІЛ 2. СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА АЛГОРИТМ ПЕРШОЧЕРГОВИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ.....	14
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ.....	24
РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ЗАТРИМАННЯ, ОСВІДУВАННЯ І ОСОБИСТОГО ОБШУКУ ОСОБИ, ЩО ПІДОЗРЮЄТЬСЯ У ЗБУТІ НАРКОТИКІВ.....	44
РОЗДІЛ 5. ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	53
РОЗДІЛ 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЧИ ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	90

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДНДЕКЦ – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

КК України – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс

МВС – Міністерство внутрішніх справ

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я

НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії

ООН – Організація Об'єднаних Націй

п. – пункт

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

У 1987 році Генеральна Асамблея ООН постановила щорічно відмічати 26 червня Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотичними засобами і їх незаконним розповсюдженням.

Наркоманія – страшна хвороба сучасного світу. Негативні явища, що породжуються вживанням наркотиків, несуть у собі велику небезпеку для людства. Вживання наркотиків, насамперед, негативно впливає на здоров'я людей, сприяє розвитку соматичних і психічних захворювань, і це є одна з причин збільшення смертності населення. Наркоманія супроводжує різні форми злочинності, тому що, по-перше, з метою отримання наркотиків наркомани вчиняють тяжкі й особливо тяжкі корисливі і корисливо-насильницькі злочини. По-друге, наркомани часто чинять злочин під безпосереднім впливом наркотиків на психіку. Взаємозв'язок наркоманії і злочинності виявляється також у вчиненні протиправних дій, пов'язаних із незаконними операціями з наркотиками (виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут).

Незаконний обіг наркотичних засобів та сильнодіючих речовин збільшується з кожним роком, трансформуючись під впливом новітніх технологій та пов'язаних з ними соціальних явищ. Широкого застосування для розповсюдження речовин, обмежених у цивільному обігу набула глобальна мережа Інтернет, і для того, щоб випередити поширення наркотичної залежності громадян, боротьба зі злочинами у сфері незаконного обігу наркотичних засобів сьогодні повинна набирати неймовірних обертів. Сподіваємося, представлені методичні рекомендації допоможуть правоохоронцям ефективно протистояти даним злочинам.

РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Кримінальна відповідальність за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також за їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання та перевезення передбачено у ст. 307 Кримінального кодексу України.

Реалізація зазначених речовин є кримінальним правопорушенням підвищеної небезпеки, оскільки порушується встановлений законодавством порядок їх обліку, внаслідок чого задовольняється незаконний попит на наркотики чи психотропи, їх аналоги та прекурсори. Діяльність зі збуту цих речовин є джерелом незаконного збагачення і, одночасно, джерелом їх розповсюдження серед різних верств населення.

Безпосереднім об'єктом збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів є відносини у сфері охорони здоров'я, що забезпечують єдиний встановлений порядок здійснення виробництва, розподілу, обертання та реалізації вказаних речовин і засобів за цільовим призначенням.

Предметом кримінального правопорушення є засоби та речовини, перелічені у ст. 307 Кримінального кодексу України, а саме наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори.

Наркотичні засоби – це речовини природного та синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними, включені у відповідний Перелік. Найбільше розповсюдження в Україні має нелегальний обіг наркотиків рослинного походження (маку або макової соломи із різних сортів конопель), з лікарських препаратів і речовин – кодеїн, кокаїн, морфін, омнопон. Останнім

часом почастишали випадки завезення в Україну героїну та інших так званих «важких» наркотиків.

Психотропні речовини – це включені до відповідного Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та справляти депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему чи викликати порушення сприйняття, емоцій, мислення або поведінки і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними (ДЕТ, ДМТ, ЛСД, мескалін, алобарбітал тощо).

Аналоги наркотичних засобів та психотропних речовин – це заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтворюють.

Прекурсори – це речовини та їх солі, що використовуються при виробництві, виготовленні наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку.

Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – це згруповані в списки наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, включені до таблиць згідно з законодавством України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (усі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори згруповано у чотири таблиці: I - особливо небезпечні, II – небезпечні речовини і препарати, обіг яких обмежено та стосовно яких устанавлюються заходи контролю, III – менш небезпечні речовини і препарати, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю, IV – прекурсори). Перелік затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я і публікується в офіційних друкованих виданнях.

Враховуючи те, що для визначення виду засобів і речовин, їх найменування і властивостей, а також для вирішення питання про те, чи належать ті чи інші рослини до таких, що містять

наркотики, необхідні спеціальні знання, суди при розгляді таких справ повинні мати висновки фахівця.

Об'єктивну сторону цього кримінального правопорушення є характеризує обов'язкове суспільно-небезпечне діяння.

Суспільно-небезпечне діяння передбачено законодавцем як вичерпні альтернативні форми дії, а саме незаконне: виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання, а також незаконний збут.

Під *незаконним виробництвом* наркотичних засобів та (або) психотропних речовин слід розуміти всі дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин, включаючи відокремлення частин рослин або наркотичних засобів, психотропних речовин від рослин, з яких їх одержують, здійснені всупереч установленому законом порядку.

Під *серійним одержанням* наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин слід розуміти виробничий процес, спрямований на отримання партій наркотичних засобів, психотропних речовин за відповідною технологією, стандартом, зразком.

Незаконне виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин – це всі дії (включаючи рафінування, підвищення в препараті концентрації наркотичних засобів і психотропних речовин чи їх переробку), здійснені всупереч встановленого законом порядку, у результаті яких на основі наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин одержуються готові до використання та (або) вживання форми наркотичних засобів, психотропних речовин або лікарські засоби, що їх містять, чи інші наркотичні засоби, психотропні речовини.

Під *незаконним виготовленням прекурсорів* слід розуміти процес їх одержання з відповідної вихідної сировини будь-яким способом, у будь-якому вигляді (порошку, рідини, суміші тощо), приготування шляхом змішування різних хімічних препаратів або хімічного синтезу (реакції).

Незаконним придбанням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів необхідно вважають їх

купівлю, обмін на інші товари або речі, прийняття як плати за виконану роботу чи надані послуги, позики, подарунка або сплати боргу, привласнення знайденого. Під незаконним придбанням розуміється також збирання залишків наркотиковмісних рослин на пожнивних земельних площах після зняття з них охорони, на земельних ділянках громадян, а також збирання таких дикорослих рослин чи їх частин на пустирях.

Під *незаконним зберіганням* потрібно розуміти будь-які умисні дії, пов'язані з фактичним незаконним перебуванням наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів чи прекурсорів у володінні винної особи (вона може тримати їх при собі, у будь-якому приміщенні, сховищі або в іншому місці). Відповідальність за незаконне зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів настає незалежно від його тривалості.

Незаконне перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів полягає в умисному переміщенні їх будь-яким видом транспорту в межах території України з порушенням порядку і правил, установлених чинним законодавством.

Від перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів слід відрізнити їх перенесення з одного місця в інше, під час якого транспорт не використовується. Такі дії мають розглядатись як зберігання цих засобів і речовин.

Незаконне пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів – це незаконне переміщення їх у просторі шляхом відправлення поштою, багажем, посильним або в інший спосіб з одного місця в інше в межах території України.

Під *незаконним збутом* наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів потрібно розуміти будь-які оплатні чи безоплатні форми їх реалізації всупереч закону, а саме: продаж, дарування, обмін, сплата боргу, позики, введення володільцем цих засобів або речовин ін'єкцій іншій особі за її згодою тощо.

Момент завершення кримінального правопорушення:

- з моменту вчинення однієї із зазначених у диспозиціях цих статей альтернативних дій.

- незаконне виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин утворює закінчений склад кримінального правопорушення з моменту, коли почали вчинятися дії, спрямовані на одержання таких засобів чи речовин, готових до вживання, або на рафінування чи підвищення у препаратах їх концентрації;

- при незаконному пересиланні з моменту оформлення і відправлення посилки, багажу, листа, бандеролі з цими засобами або речовинами незалежно від того, отримав їх адресат чи ні.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується виною у формі прямого умислу: при вчиненні суспільно-небезпечного діяння особа усвідомлює, що порушує встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, та суспільну небезпеку для здоров'я людини, яка їх придбає для вживання; передбачає настання наслідків цього діяння (наприклад, закінчений факт пересилання або перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів) та бажає настання таких наслідків.

Мотиви, якими користувався винний, під час дій відносно зазначених речовин, для кваліфікації значення не мають. Однак їх встановлення є необхідним для правильного визначення спрямованості умислу.

До обов'язкових суб'єктивних ознак також відноситься і *спеціальна мета* вчинення таких суспільно-небезпечних дій (виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання) – збут.

Суб'єктом даного складу кримінального правопорушення може бути будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла 16 років.

Якщо ж це кримінальне правопорушення вчинено службовою особою з використанням свого службового становища, її дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень (ст. 364 та ст. 307 КК України).

Особливості кваліфікації незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення,

пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за наявності кваліфікуючих ознак.

Кваліфікуючими ознаками незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за наявності кваліфікуючих ознак є:

- вчинення діяння повторно;
- вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб;
- вчинення діяння особою, яка раніше вчинила одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 КК України;
- вчинення діяння із залученням неповнолітнього;
- збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян;
- збут чи передача відповідних речовин у місця позбавлення волі;
- якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини;
- вчинення діяння організованою групою;
- якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах;
- вчинення діяння із залученням малолітнього або щодо малолітнього.

Вчинення діяння повторно має місце там де особа вчиняє два або більше кримінальних правопорушень, передбачених ст. 307 КК України.

Вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб визнається вчинена такою, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення.

Вчинення діяння особою, яка раніше вчинила одне із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 308-310, 312, 314, 315, 317 КК України має місце тоді, коли вчиненню кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК, передувало також вчинення тією самою особою одного зі кримінальних правопорушень, передбачених будь-якою частиною статей 308-310, 312, 314, 315 або 317 КК.

Вчинення діяння із залученням неповнолітнього це фактичне втягнення неповнолітнього дорослою людиною шляхом психічного, фізичного впливу або в інший спосіб у незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів або психотропних речовин. Неповнолітній в межах складу цього кримінального правопорушення – це особа у віці від 14 до 18 років.

Збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян розуміється вчинення суспільно-небезпечних дій в школах, училищах, коледжах, технікумах, вищих навчальних закладах, стадіонах, палацах спорту або культури, театрах, кінотеатрах, залах й майданчиках для дискотек та естрадних виступів тощо (як внутрішні приміщення, так і території, що прилягають до названих будівель). Під іншими місцями масового перебування громадян розуміються вокзали, пристані, місця масового відпочинку – багатолюдні пляжі, парки, ринки тощо.

Збут чи передача відповідних речовин у місця позбавлення волі розуміється вчинення суспільно-небезпечних дій в кримінально-виконавчих установах, слідчих ізоляторах, ізоляторах тимчасового тримання, гауптвахтах тощо.

Поняття «великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» визначається спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я. Відповідно до наказу № 188 від 01.08.2000 р. Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження

таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу» розміри наркотичних засобів визначаються на підставі існуючої практики боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та з урахуванням існуючої міжнародної практики, що базується на визначеній добовій дозі за даними Міжнародного комітету з контролю за наркотиками ООН.

Вчинення діяння організованою групою визнається таким, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень), об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Вчинення діяння із залученням малолітнього це фактичне втягнення малолітнього дорослою людиною шляхом психічного, фізичного впливу або в інший спосіб у незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів або психотропних речовин. Малолітній в межах складу цього кримінального правопорушення – це особа у віці до 14 років.

Вчинення діяння щодо малолітнього розуміється як таке, що останньому збуваються, пересилаються тощо з метою збуту наркотичні засоби або психотропні речовини.

РОЗДІЛ 2. СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА АЛГОРИТМ ПЕРШОЧЕРГОВИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, слідчий, дізнавач або прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочати розслідування. Поряд із цим особливістю кримінальних проваджень щодо цієї категорії є те, що вони мають судову перспективу лише у разі виявлення речовини, яка за своїми ознаками є предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 305–322 КК України. З огляду на це та виходячи з положень ст. 214 КПК України, перевірка достовірності заяв і повідомлень за часом є вкрай обмеженою й допускається тільки протягом 24 годин, під час яких фактично можна лише провести огляд місця події й опитування, після чого треба внести відповідні відомості до ЄРДР. Отже, зазначений період надається не стільки для перевірки, скільки для внесення відомостей до ЄРДР, а тому в усіх інших випадках, коли потрібні, наприклад, дослідження вилучених речовин чи аналіз документів, усі ці процедури доводиться здійснювати вже в процесі досудового розслідування шляхом проведення відповідних процесуальних дій.

На час відкриття кримінального провадження серед типових ситуацій можна виділити такі:

***Ситуація 1.** Орган досудового розслідування (прокурор) отримує повідомлення від оперативного підрозділу про виявлені ним ознаки кримінального правопорушення (ст. 307 КК України).*

Такій ситуації притаманне створення слідчо-оперативної групи та вжиття заходів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, «контрольованої поставки», «контрольованої закупки» й «оперативної закупки», що передбачені ст. 271 КПК України (передбачені і законом України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»).

Проведення *контрольованої поставки* передбачає допуск під контролем та оперативним наглядом відповідних органів ввезення в Україну, вивезення з України чи транзит через її територію наркотичних засобів, а також щодо їх незаконного перевезення та пересилання, які здійснюються в межах України.

За загальними правилами контрольована поставка є допустимою за умов, що:

- встановленими або невстановленими особами вчиняється тяжкий або особливо тяжкий злочин. Стаття 307 КК України описує саме такі склади відповідно до класифікації злочинів, передбаченої у статті 12;

- цей злочин є незакінченим;

- розкриття та розслідування підготовлюваного або вчинюваного злочину шляхом провадження інших гласних та негласних дій неможливо;

- є можливість припинення злочинної діяльності на ранніх стадіях її вчинення.

Контрольована поставка, як форма контролю за вчиненням злочину, передбаченого статтею 307 КК України проводиться на підставі рішення прокурора, яке оформлюється постановою. Постанова прокурора є процесуальним документом, в якому викладається мотивоване рішення або розпорядження, прийняте у ході здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення.

Оперативна закупка є методом оперативно-розшукової діяльності для одержання доказів злочинної діяльності наркоділків і полягає у викритті збувачів наркотиків шляхом здійснення контрольованого придбання у них наркотичного засобу.

Оперативні закупки необхідно проводити у два етапи:

Перший етап слід проводити разом із проведенням інших негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260 КПК України (аудіо-, відеоконтроль особи), з можливою втратою коштів, що дасть змогу після проведення першої закупки звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку в місцях, де зберігаються наркотичні засоби, та вилучити їх з незаконного обігу за результатами обшуку. При проведенні першого етапу слідчий бере участь особисто або шляхом надання доручення на проведення негласної слідчої (розшукової) дії – оперативної закупки оперативному підрозділу. Слідчий також уповноважує цим дорученням оперативників на проведення інших слідчих та процесуальних дій (вручення грошей, огляд місця події, вилучення наркотичних засобів тощо).

Другий етап також проводиться разом із негласними слідчими (розшуковими) діями, в результаті чого відбувається затримання особи та проведення її особистого обшуку. У такому випадку слідчий особисто бере у цьому участь та складає відповідні процесуальні документи. Проте, слід зауважити, що кількість оперативних закупок, а також їх проведення з затриманням або ж без затримання продавця, можливість проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій під час оперативної закупки, повинні визначатися в кожному конкретному випадку з урахуванням обставин провадження, особистих характеристик продавця.

На відміну від оперативної закупки, *контрольована закупка* полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у *вільному* обігу, з метою викриття та документування факту вчинення злочину й особи, яка його вчинила (п. 1.12.1 «Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»).

За результатом проведення згаданих негласних слідчих (розшукових) дій призначаються судові експертизи та за наявності достатніх доказів, що підтверджують вину особи, приймається рішення про повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 307 КК України).

Ситуація 2. Орган досудового розслідування отримує відомості про ознаки кримінального правопорушення (заяву, повідомлення), але не було затримання й, відповідно, відсутній предмет злочину. У цій ситуації відомості вносяться до ЄРДР, і залежно від обставин досудове розслідування починається з:

1) доручення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (зняття інформації з каналів зв'язку, підготовка та здійснення «контрольованої поставки», «контрольованої закупки» й «оперативної закупки» тощо)¹, і лише після цього проводяться гласні слідчі (розшукові) дії, в т. ч. експертиза вилучених речовин;

2) затримання особи та проведення відповідних процесуальних заходів – тимчасове вилучення майна, слідчі (розшукові) дії та ін.;

Схожа ситуація трапляється і в разі викрадення наркотиковмісних препаратів із приміщення аптеки, хімфармпідприємства чи медичної установи. Інформація, що міститься у повідомленні, вноситься до ЄРДР, і висуваються версії за такими питаннями й обставинами: чи було викрадення, хто його вчинив, якими були спосіб, час і система вчинення розкрадань, кількість викрадених наркотиків і місце їх схову, канали та шляхи збуту, наявність злочинних формувань у разі розкрадання, обставини, що сприяли викраденню, та якою була мета викрадення.

Під час викриття розглядуваних злочинів здійснюються такі дії й заходи:

- 1) огляд місця події;
- 2) допити працівників об'єкта, звідки викрадено наркотики;
- 3) гласні та негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на перевірку запідозрених у викраденні осіб, а також раніше засуджених за незаконний обіг наркотиків, наркоманів і токсикоманів, а також місць, де вони можуть перебувати;

---

¹ Відповідно до положень Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду, які згідно зі ст. 17 закону України від 23.02.2006 № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» застосовуються під час розгляду справ як джерело права, впливає, що після виявлення злочинної діяльності особи відпадає необхідність у подальших негласних заходах – перевірочній закупівлі, яка має характер провокації.

4) гласні та негласні слідчі (розшукові) дії у жилому районі, прилеглому до місця кримінального правопорушення, для виявлення місць, де проживають особи, що займаються наркобізнесом; опитування громадян, що перебували неподалік від місця події; організація засідок у місцях збереження наркотиковмісних препаратів (якщо є дані про можливий напад на ці об'єкти);

5) використання оперативно-розшукових і криміналістичних обліків органів Національної поліції України та МВС України;

6) проведення негласних слідчих (розшукових) дій для виявлення фактів збуту наркотиків;

7) здійснення перевірок за фактами доставляння в лікарні і медичні установи осіб з ознаками наркотичного сп'яніння чи отруєння (направлення таких орієнтувань в інші відділи та відділення Національної поліції);

8) вивчення матеріалів аналогічних кримінальних проваджень, оперативних матеріалів;

9) призначення експертиз.

Якщо під час здійснення слідчих (розшукових) дій вилучаються лікарські наркопрепарати, то варто враховувати їх форми (таблетки, порошки, розчини), що можуть указувати на їх викрадення з хімфармпідприємств або з медичних установ. Якщо вилучаються підроблені медичні рецепти, то висувається версія про те, що підозрюваний пов'язаний з медичними працівниками. Слідчі версії, які стосуються випадків порушення правил зберігання, перевезення та видачі наркотичних засобів, висуваються з урахуванням можливих наслідків цих порушень.

***Ситуація 3.** Орган досудового розслідування (прокурор) або безпосередньо працівник правоохоронного органу самостійно виявили відомості про ознаки кримінального правопорушення, зловмисника затримали з предметом злочину.*

У цій ситуації відомості вносяться до ЄРДР, і залежно від обставин висуваються та перевіряються такі версії:

1) виявлені наркотичні засоби придбано підозрюваним у невідомого йому збувача наркотиків;

2) підозрюваний – постійний клієнт у збувача;

3) підозрюваний виготовляє наркотики для себе із придбаної, добутої або самостійно вирощеної ним наркосировини;

4) затримана особа є членом злочинного угруповання, що займається наркобізнесом;

5) виявлені у підозрюваного наркотичні лікарські засоби викрадено з лікувального закладу, аптеки чи іншої медичної установи ним самим або іншою особою.

Для ситуації типовими є такі запобіжні заходи, слідчі (розшукові) та процесуальні дії:

1) затримання та особистий обшук підозрюваного;

2) огляд місця затримання; місцевості, де вирощувалось наркотиковмісна культура, або приміщень, де зберігались наркотики чи сировина для їх виготовлення;

3) огляд наркотиковмісних засобів, документів, предметів та одягу затриманого;

4) медичне освідчення затриманого (якщо його не провели до відкриття кримінального провадження) з метою встановлення його стану;

5) призначення криміналістичної експертизи наркотичних засобів, а також судово-медичної, наркологічної, психіатричної та інших експертиз, в яких виникає потреба;

6) обшук за місцем проживання та роботи підозрюваного;

7) допит підозрюваного та свідків;

8) гласні та негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на встановлення всіх злочинних зв'язків, місць зберігання, каналів збуту тощо.

Загалом у провадженнях цієї категорії необхідно з'ясувати такі *обставини*:

– чи належить виявлена речовина за своїми ознаками до предмету кримінальних правопорушень, передбачених ст. 305-322 КК України (до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів), і якими є її кількісні характеристики;

– чи був факт незаконних дій із наркотичними засобами;

– де, коли і за яких обставин учинено кримінальне правопорушення, пов'язане з наркотиками;

- ким учинено кримінальне правопорушення, чи притягалась раніше особа, що його скоїла, до кримінальної (адміністративної) відповідальності за аналогічні діяння;
- наявність обставин, що обтяжують вину;
- наявність або відсутність підстав, що звільняють особу від кримінальної відповідальності;
- кримінальне правопорушення учинено однією особою чи групою осіб, якими були функції кожного співучасника (хто займався вирощуванням, збутом, заготівлею тощо);
- хто організатор кримінального правопорушення;
- у який спосіб виготовлено наркотичні засоби та яке обладнання при цьому використовувалось;
- що служило сировиною для виготовлення наркотичних засобів, звідки його постачали;
- чи залучалися неповнолітні та дорослі особи до немедичного вживання наркотиків;
- якими є характер і розмір матеріальної шкоди;
- які обставини сприяли вчиненню цього кримінального правопорушення.

Злочин, передбачений ст. 307 КК України досить часто вчиняється групою осіб або організованими злочинними угрупованнями, що здійснюють свою протиправну діяльність у сфері збуту наркотичних засобів та психотропних речовин із використанням інтернет-мережі. За таких умов, за підставою наявності первинної інформації про подію та її учасників можна виокремити й інші типові слідчі ситуації, зокрема:

***Ситуація 1.** Працівниками поліції отримано інформацію про те, що особа незаконного зберігає, виготовляє, перевозить чи пересилає наркотичні засоби та психотропну речовину, а у подальшому, під час проведення щодо неї слідчих (розшукових) дій надходить інформація про:*

- існування злочинного угруповання, яке здійснює збут наркотичних засобів та психотропних речовин шляхом так званих закладок;
- зв'язок під час придбання/збуту наркотичних засобів та психотропних речовин здійснюється через так звані інтернет-месенджери (Telegram, Viber, WhatsApp, Skype тощо);

– у наявності є попередня інформація лише про аккаунт сторінки користувача соціальної мережі або програмного забезпечення (Telegram, Viber, WhatsApp, Skype тощо) або інших закритих для спілкування (DarkNet, Tor, I2P), а також про способи спілкування з ним;

– установчі дані осіб, які причетні до збуту наркотичних засобів та психотропних речовин затриманому не відомі, як і можливі способи зв'язку з ними;

– затриманий – «постійний» клієнт, протягом декількох місяців поспіль неодноразово придбав наркотичні засоби, психотропні речовини чи їх аналоги;

– затриманому може бути відомо ще декілька осіб, які придбають наркотичні засоби та психотропні речовини у членів вказаного угруповання таким же способом;

– на співпрацю з правоохоронними органами з метою викриття злочинного угруповання затримана особа не погоджується.

Ситуація 2. Працівниками поліції випадково затримано особу, яка здійснювала поставку так званих закладок наркотичних засобів і психотропних речовин та у якої виявлено та вилучено декілька готових до збуту упаковок зі вказаними речовинами або засобами, при тому:

– затриманий відмовляється від співпраці і з правоохоронними органами з метою викриття членів злочинного наркоугруповання;

– інформація про місце придбання наркотичних засобів та психотропних речовин відсутня, як і установчі дані про спільників затриманої особи.

Ситуація 3. До керівника слідчого підрозділу відділу або відділення Національної поліції від Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України або регіональних підрозділів науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України надійшла інформація, що за результатами вивчення направлених до Каталогу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів зразків, вилучених із незаконного обігу наркотичних

засобів та психотропних речовин, у регіоні існує організоване злочинне наркоугруповання, про що засвідчують наступні факти:

– у регіоні здійснюється збут однотипних за хімічним складом та фізичною будовою наркотичних засобів та психотропних речовин;

– розповсюдження має систематичний та масовий характер, про що засвідчує значна кількість направлених до Каталогу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів ДНДЕКЦ при МВС України зразків, вилучених із незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин протягом останнього періоду.

Ситуація 4. За результатами проведених оперативно-розшукових заходів оперативним підрозділом Національної поліції України реєструється повідомлення, відповідно до якого, в регіоні існує злочинне угруповання, члени якого ймовірно причетні до незаконного збуту наркотичних засобів та психотропних речовин.

У випадку підтвердження інформації, викладеної у повідомленні, оперативний підрозділ зобов'язаний негайно припинити проведення оперативно-розшукових заходів, та повідомити про це орган досудового розслідування з метою відкриття кримінального провадження. У подальшому оперативний підрозділ може здійснювати лише НСРД на підставі письмового доручення слідчого чи прокурора. Заразом оперативний підрозділ – ініціатор розробки – може надати слідчому інформацію про:

– способи збуту наркотичних засобів та психотропних речовин шляхом так званих закладок;

– про аккаунт сторінки користувача соціальної мережі, через який підтримується зв'язок з особами, які здійснюють придбання/збут наркотичних засобів та психотропних речовин;

– установчі дані інших осіб, які причетні до придбання/збуту наркотичних засобів та психотропних речовин затриманому;

– місця незаконного виготовлення та зберігання призначених для збуту наркотичних засобів та психотропних речовин.

Ситуація 5. За результатами реалізації оперативно-розшукових заходів слідчий відкриває кримінальне провадження, у ході якого вже затримується особа під час придбання або зберігання наркотичних засобів та психотропних речовин. Таке затримання здійснюється з метою проведення необхідних процесуальних дій слідчим, направлених на викриття інших членів організованого злочинного наркоугруповання. При цьому оперативний підрозділ може надати слідчому інформацію про:

- участь затриманої особи в структурі діяльності злочинного наркоугруповання;
- способи збуту наркотичних засобів та психотропних речовин шляхом так званих закладок;
- про аккаунти та сторінки соціальної мережі, через який підтримується зв'язок з особами, які здійснюють придбання/збут наркотичних засобів та психотропних речовин;
- установчі дані інших осіб, які причетні до придбання та збуту наркотичних засобів та психотропних речовин;
- місця незаконного виготовлення та зберігання призначених для збуту наркотичних засобів та психотропних речовин.

Кожна із вищенаведених слідчих ситуацій є досить складною, а отже, вимагає від слідчого здійснення ретельного планування як розслідування в цілому, так і проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) і процесуальних дій, з метою недопущення унеможливлення виконання завдань кримінального провадження.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Особливості проведення огляду місця події

Особливості огляду місця події у провадженнях даної категорії будуть залежати від типової слідчої ситуації, а саме: особа, яка вчинила кримінальне правопорушення встановлена (може бути як затримана, так і не затримана) і особа, яка вчинила кримінальне правопорушення не встановлена.

Слід наголосити, що не допускається проведення огляду місця події під виглядом особистого обшуку чи обшуку приміщення або іншого володіння особи. Це обумовлено тим, що будь-який обшук згідно з приписами ч. 2 ст. 234 КПК України здійснюється лише на підставі ухвали слідчого судді та після внесення відповідних відомостей до ЄРДР (ч. 3 ст. 214 КПК України).

До постановлення ухвали слідчого судді слідчий, прокурор має право увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді.

У випадку, якщо слідчим фактично було проведено обшук, у тому числі, особистий обшук, оформлений протоколом огляду місця події, докази, здобуті в результаті їх здійснення, будуть визнані судом такими, що отримані з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, встановлених

нормами статей 208, 214, 234, 237 КПК України, через що такі докази будуть визнані недопустимими, а отже, й усі інші, що були здобути на підставі них (наприклад, висновки експертів) – також.

Якщо відкриття кримінального провадження пов'язано з затриманням підозрюваного, то місцем огляду може бути безпосереднє місце затримання; приміщення, де зберігалися наркотики, сировина для їх виготовлення; транспортні засоби тощо. Якщо особа злочинця не встановлена оглядатися можуть ділянки місцевості, де вирощувалася нарковмісна культура, місця «закладок» наркотиків, приміщення лікувальних установ, аптек, інших закладів, звідки були викрадені наркотичні речовини і багато інших.

Об'єктами пошуку й огляду у провадженнях про незаконне виготовлення, переробку, придбання, збереження, збут наркотиків є: а) наркотичні засоби - фармацевтичні препарати в ампулах, у вигляді таблеток, порошку, настоек, постачених фабричним маркіруванням або без такого; б) наркотичні засоби кустарного виготовлення - в основному марихуана, гашиш, гашишна олія, настойка макової соломки; в) наркотичні засоби, виготовлені в обладнаних належним чином підпільних лабораторіях, наприклад, кокаїн, героїн, ЛСД та ін.; г) використана для виготовлення наркотичних засобів сировина, напівфабрикати, реактиви, наприклад, крижана оцтова кислота, лабораторне устаткування, різні пристосування: сито зі слідами конопельного пилоку або часток цієї рослини; важкі предмети, використовувані в якості преса при виготовленні гашишу; ковдри, клейонки, поліетиленова плівка, на яку могла просіватися конопельна потерть; ваги, гирки; д) відходи виготовлення наркотичних речовин - голівки маку, лушпиння від них, конопельна, макова соломка, побічні продукти, що утворюються при синтезі деяких наркотичних засобів; е) будь-який посуд або ємності, уміст яких викликає підозру; є) пристосування для вжитку наркотичних засобів: трубки, шприци, особливо використані, тому що в них можуть знаходитися залишки шуканих речовин, закопчені ложки, трубочки для вдихання кокаїну та ін.; ж) тютюнові вироби зі слідами пропитки

гашишною олією, із добавкою гашишу або марихуани; з) пристосування для набивки цигаркових гільз тютюном, виготовлення самокруток із стандартних листів цигаркового паперу; и) сліди вжитку наркотичних засобів: попіл, недокурки, порожні ампули, упаковки з відповідними етикетками; і) речі, що могли служити платою за наркотичні засоби або за відвідування кубла; к) листування, поштово-телеграфна кореспонденція, записні і телефонні книжки, грошові перекази, квитанції камер схову, рахунки на оплату міжміських і міжнародних переговорів, готелів.

Під час огляду у провадженнях про посів і вирощування заборонених до оброблення культур, що містять наркотичні засоби встановлюються: а) біологічний вид посіяних або вирощуваних рослин, що містять наркотичні засоби; б) ознаки догляду за посівами; в) наявність сторонніх рослин, що маскують культури, що містять наркотики, їх біологічний вид; г) розташування і площа посівів; д) стан виявлених культур, що містять наркотики, на момент огляду (стадія дозрівання, прибрані, частково прибрані, давнина посіву, стан ґрунту, кількість рослин, зразковий розмір врожаю та ін.).

На території посівів або поблизу їх, особливо уздовж під'їзних доріг і стежин, можна виявити сліди ніг людини, тварин, транспортних засобів; кинуті злочинцем предмети: сірникові коробки, недопалки, шматки газет, залишки продуктів, ганчірки та ін.; місця можливого збереження готового наркотичного засобу або напівфабрикатів, використовуваних для їх виготовлення надалі, приховані сільськогосподарські знаряддя (лопати, кетмені, заступы, мотики, граблі та ін.).

Під час огляду підроблених або незаконно виписаних рецептів на ліки, що містять наркотичні засоби встановлюються: 1) колір паперу бланка рецепта; 2) стан захисної сітки, наявність ушкоджень; 3) наявність другого підпису (завідувача відділенням або головного лікаря), обов'язкове для справжніх рецептів; 4) кількість ліків, що містять наркотичний засіб, виписаних на одному бланку (дозволяється тільки одне); 5) рецепти на наркотичні засоби, виписані приватним лікарем (заборонено); 6) рецепти, виписані з

порушенням правил: без обов'язкових реквізитів, із порушенням розміщення тексту на бланку, не латинською мовою; 7) рецепти, виписані з граматичними помилками в тексті; 8) сліди підчищення і травлення, особливо в тих місцях, де ставиться дата і розрахунок вартості; 9) стан відбитків печатки і штампів, невідповідність змісту штампа відбитку печатки (різниця в телефонах, адресах, найменуваннях лікувальної установи); 10) факт наявності іногородніх рецептів, по яких була зроблена відпустка ліків, що містять наркотичні засоби (заборонено); 11) факти неналежного поводження з неправильно оформленими рецептами, що вилучаються, погашаються штампом «рецепт недійсний», реєструються в спеціальному часопису і направляються в медичну установу, що видала рецепт.

Тактика підготовки та особливості допиту свідків, підозрюваних

Тактика допиту свідків. У провадженнях щодо незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в якості свідків може виступати широке коло осіб, а саме: наркомани (споживачі), їх родичі, колеги, друзі, сусіди, очевидці, які були присутні при затриманні підозрюваного; особи, які повідомили про ознаки існування підпільної лабораторії (технічний персонал установи, підприємства); особи, які виявили розкрадання наркотичних засобів. Тобто всі ті особи, які можуть мати інформацію щодо незаконного обігу наркотичних речовин або інформацію щодо особистості злочинця чи інших важливих для провадження обставин. Питання для з'ясування обставин залежатимуть від статусу свідка. Якщо це свідки-очевидці, то їм слід поставити наступні запитання:

1. Про місце події, тобто де саме все відбувалося (вдома, в квартирі, кімнаті в комунальній квартирі, літній кухні, сараї, гаражі, лазні, погребі у підозрюваного, у потерпілого, на горищі, в підвалі, кинутих будинках, на вулиці тощо);

2. Коли і за яких обставин відбувалася подія;

3. Який саме спосіб вчинення злочину за ст. 307 КК України застосовувався (виробництво, виготовлення, придбання,

зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів);

4. Який саме наркотичний засіб, психотропну речовину розповсюджував (пропонував) підозрюваний і в якому вигляді вона знаходилася (пігулки, капсули, розчини в ампулах, порошки, здрібнена маса, схожа на тютюн або чай (марихуана), брикети різних форм, плитки (гашиш), перфорований папір, марки (ЛСД), таблеток з заглибинами на поверхні у формі різних фігур, символів (екстазі);

5. Чи вживають свідки наркотичні засоби, які саме, як давно.

Деталізація запитань свідків буде залежати від конкретного способу вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, тобто що саме відбувалося: виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут.

Тактика допиту підозрюваних-наркоманів, в більшості своїй відбувається в конфліктній ситуації, що обумовлюється їхньою схильністю до надання неправдивих показань. Для підвищення ефективності допиту слід звернути особливу увагу на встановлення з допитуваним психологічного контакту. Психологічний контакт нами розуміється як певний настрій особи на спілкування, взаємодію, під час якої слідчий може отримати максимально повні, правдиві свідчення. Для цього слід з'ясувати, чи не є допитувана особа споживачем наркотичних засобів. Якщо інформація підтвердиться, слідчий повинен врахувати певні специфічні особливості, які притаманні наркоманам, а саме: психічна неврівноваженість, порушення процесів мислення, швидка втомлюваність, необ'єктивна оцінка власної особистості і, відповідно, неадекватна реакція на поведінку слідчого. В залежності від отриманої інформації буде обиратися тактика проведення допиту, окремі тактичні прийоми. Слід враховувати, що сильний психологічний вплив може викликати у наркомана немотивовану агресію, що може стати перепорою для отримання показань. Запобігти цьому, на наш погляд, може використання допомоги спеціаліста-психолога під час підготовки і в період проведення вербальних слідчих дій. Психолог може надати допомогу у вирішенні таких завдань, як:

- прогнозування лінії поведінки допитуваних-наркоманів в залежності від особливостей сприйняття, запам'ятовування, мислення, емоцій, темпераменту, характеру під час проведення досудового слідства;

- складання переліку питань при підготовці до допиту, одночасного допиту;

- встановлення з ними психологічного контакту;

- виявлення ознак неправди в їхніх показаннях і, відповідно, найбільш ефективні прийоми її викриття, в залежності від індивідуально-психологічних особливостей допитуваного.

Наркомани схильні до надання завідомо неправдивих показань, а також їхньої швидкої зміни взагалі (або в певній частині), в залежності від ситуації розслідування. Безперервні психологічні процеси, які відбуваються у допитуваного, знаходять своє відображення в його зовнішньому вигляді (міміці, пантоміміці, жестикуляції), що дозволяє слідчому діагностувати психічний стан особи. Слідчому важно розуміти, наскільки особа відкрита для спілкування, спокійна або знервована, напружена або розслаблена. Для правильної діагностики стану допитуваного слід також звертати увагу на його пози і жести. Наприклад, схрещені на груді руки, стиснуті у кулак пальці, схрещені ноги, свідчать про емоційну напруженість особи, її спробу закритися. Сигналами тривоги є стукання рукою по столу чи ногою по підлозі.

Для найбільш ефективного проведення допиту слідчий повинен ретельно до нього підготуватися. Він повинен детально вивчити механізм скоєння кримінального правопорушення, особистість злочинця (злочинців), підготувати докази, що його викривають, визначити предмет допиту.

Щодо предмет допиту підозрюваних у вчиненні злочину, передбаченого ст. 307 КК України, то слід зауважити, що він завжди залежить від їх положення в ланцюжку незаконного збуту наркотиків. При допиті з'ясується наступне:

- від кого отримані наркотики;

- кому збуваються наркотики (або кого схиляють до вживання), де саме, за яких обставин, за яку ціну, чи маються

постійні покупці, хто їм рекомендував збувальника; де збувальник зберігає отриманий "товар", як розраховується з постачальником, як давно займається збутом, чи затримувався правоохоронними органами, за яких обставин;

- який вид наркотичних засобів використовувався;
- чи був хтось присутній під час цих дій тощо.

При затриманні виробників наркосировини рослинного походження з'ясовується: які і в яких розмірах вирощувалися рослини, чи було замовлення на вирощування, від кого саме, якщо ні, то кому передбачалося збути готову сировину, яким чином, за яку ціну, чи збували цій особі наркосировину раніше, коли, в якій кількості і за яку ціну; чи проводилися відносно виробника будь-які дії правоохоронними органами (попередження, знищення посіву, готової сировини і т. п.).

Якщо виявлена підпільна лабораторія з виготовлення синтетичних наркотиків або психотропних речовин або переробці натуральної сировини для їх виготовлення, у затриманих з'ясовується: їх особистість, функції в лабораторії, освіту, спеціальність, «стаж підпільної діяльності»; всі деталі технологічного процесу, джерела отримання сировини і необхідних компонентів, канали збуту, обсяг одержуваного продукту, деталі фінансової сторони діяльності.

Допитом затриманих при транспортуванні наркотиків або психотропних речовин слід встановити: джерело вантажу і його місцезнаходження, характер вантажу, що перевозиться, одержувач; як передбачалося подолати прикордонний і митний контроль; яку винагорода за перевезення, від кого і яким чином вона повинна бути отримана; здійснювалися раніше аналогічні перевезення, коли, від кого і кому, в якому обсязі; споживає наркотики сам перевізник; кому належить транспортний засіб, хто і як обладнав його тайниками; паролі і засоби зв'язку з відправником і отримувачем.

У провадженнях про розкрадання або вимагання названих об'єктів повинні бути допитані співробітники підприємства або установи - місця знаходження цих об'єктів і винні в злочині. У перших з'ясовуються всі обставини крадіжки (вимагання), в тому числі ким і коли виявлені ознаки злочину, хто підозрюється в

його вчиненні, дані про особистість вимагачів, зміст їхніх вимог і погроз. Паралельно перевіряється версія про інсценування злочину з метою привласнити або розтратити наркотики.

При допиті підозрюваного найбільш ефективними виявляються такі тактичні прийоми, як:

- пред'явлення доказів (наприклад, висновки експертиз – дактилоскопічної, наркологічної, хімічної та ін., протоколи допиту свідків, потерпілих, інших підозрюваних, які дають правдиві показання). Велике значення має виявлення і допит свідків із числа осіб, що споживають наркотики або є наркоманами, тому що вони, як правило, знають збувальників наркотиків та іноді погано до них ставляться. З урахуванням особи варто докладно роз'яснити, що добровільна здача наркотиків і активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення звільняє від кримінальної відповідальності. Використання показань цих осіб є достатньо ефективним тактичним прийомом;

- застосування звуко-, відеозапису для подальшого викриття допитуваного в ситуації зміни (повної або часткової) ним раніше даних показань;

- деталізація показань допитуваного, яка дозволяє виявити внутрішні (або зовнішні – з показаннями інших учасників) протиріччя в його показаннях і дозволяє наочно зробити висновки про їхню неправдивість.

Використання тактичних прийомів суттєво підвищує ефективність проведення допиту підозрюваного.

Тактика обшуку. У більшості випадків, особливо коли обшук проходить в приміщенні, де знаходиться багато кімнат, на ділянках з численними спорудами або складним рельєфом, або при проведенні декількох обшуків по одному кримінальному провадженню, вважається за доцільне попередньо розробити план його проведення. Даний план розробляється на підставі відомостей, що містяться в кримінальному провадженні та інших даних. Важливе попереднє планування слідчої (розшукової) дії з врахуванням питань кількості об'єктів, що підлягають обшуку або кількості обшукуваних осіб, від яких залежатиме кількість

понятих, кількість співробітників фізичного захисту, способи проникнення на місце обшуку тощо.

У плані проведення обшуку доцільно передбачити: час і місце його проведення; склад слідчо-оперативної групи; орієнтовний склад і кількість понятих; хід цієї слідчої дії (підхід до місця обшуку, спосіб і привід проникнення на це місце; розподіл обов'язків між учасниками обшуку, виконувані ними дії і ін.); тактичні прийоми обшуку; технічні засоби, що будуть використовуватися; результати обшуку; фіксація ходу і процесу обшуку.

Практикою та науковцями визначені окремі тактичні прийоми, що можуть бути застосовані під час проведення обшуку. Ефективним під час проведення обшуку у злочинах, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів є тактичний прийом «використання стану емоційної напруженості». Він полягає в тому, що в такому стані в особи суттєво знижується здатність здійснювати свідомий контроль за змістом мовних повідомлень і власною поведінкою. Близьким до цього є тактичний прийом «використання раптовості» – його зміст полягає в несподіваній для обшукуваного появі фактів та обставин, що спростовують обрану ним лінію поведінки.

Важливою умовою під час проведення обшуків у злочинах, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, спостереження за реакцією та поведінкою особи, приміщення якої обшуковують, проте намагатися робити це слід непомітно. Головною метою такого спостереження є виявлення переходів від одного психологічного стану до іншого, завдяки чому й можна визначити те місце, наближення до якого спричиняє тривогу особи. Важливим аспектом є уважність спеціаліста, який може, здійснюючи зйомку, спостерігати за реакцією обшукуваного через видошукач камери. Навіть якщо слідчий не помітить зміну поведінки особи, приміщення якої обшуковують, то оператор може своєчасно повідомити йому про це. Однак слід урахувати можливість симуляції тривоги з метою привернення уваги слідчого до ділянки, де нічого не приховано. Така тактика розрахована на те, щоб виснажити слідчого й його помічників безплідними пошуками, переконати їх у відсутності схованок.

При проведенні обшуків у провадженнях про незаконний обіг наркотичних засобів доцільно, щоб у слідчій дії брав участь інспектор-криміналіст. Посадові обов'язки інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста) визначено в Інструкції про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 року № 570 (п. 4 розділу IX).

Інспектор-криміналіст (технік-криміналіст): 1) надає під час досудового розслідування консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок; 2) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани й схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, забезпечує оформлення фото-, звуко- та відеоматеріалів після завершення слідчих (розшукових) дій; 3) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які містять на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; 4) проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), акцентує увагу слідчого на фактичних даних, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення; 5) є відповідальним за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього; 6) надає пояснення слідчому й учасникам слідчих (розшукових) дій з приводу застосування криміналістичної техніки, умов виявлення слідів та інших обставин, які потребують роз'яснення.

Під час обшуку, спрямованого на відшукування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, інспектор-криміналіст може надати допомогу слідчому у виявленні таємних місць для зберігання наркотиків, слідів рук на пакувальному матеріалі та інших мікрооб'єктів, за допомогою яких можна свідчити про причетність обшукуваних до вчинення кримінального правопорушення даної категорії. На практиці у провадженнях про незаконний обіг наркотиків інспектор-

криміналіст виїжджає лише на малу частку обшуків і в основному його діяльність обмежується фото (відео) фіксацією.

Коли планується проведення обшуків в виробничих приміщеннях, де здійснюється виготовлення наркотиків в промислових масштабах, видача, зберігання, знищення тощо наркотичних речовин (у провадженнях про розкрадання останніх), доцільно включати до складу слідчо-оперативної групи фахівця в області фінансово-економічної діяльності. Зокрема, бухгалтер, економіст, інший фахівець в цій галузі можуть надати допомогу у відборі, попередньому дослідженні необхідних документів, що мають відношення до вчиненого кримінального правопорушення.

У провадженнях про розкрадання, незаконну видачу наркотичних речовин з фармацевтичних установ, аптек, аптечних складів доцільно включати в число учасників обшуку фахівця-фармацевта. Останній може надати допомогу слідчому у визначенні виду, найменування, обсягу наркотичних засобів, що входять до складу викрадених, списаних, загублених лікарських форм.

До участі в обшуку може залучатися кінологічна команда. Кінологічна команда – інспектор-кінолог із закріпленим службовим собакою, що пройшли спеціальну підготовку. Порядок залучення та повноваження інспектора кінолога визначені Інструкцією з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України, що затверджена наказом МВС України від 01.11.2016 № 1145.

Для можливого відкриття, руйнування різних перешкод, схованок, копання ділянок місцевості до складу учасників обшуку на місцевості, у приміщенні, транспортному засобі слідчий включає так званих технічних помічників з числа слюсарів, механіків, монтажників, землекопів та ін.

Під час проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів необхідно виявляти та вилучати:

- 1) наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби;

2) гроші та інші цінності, отримані від незаконних дій з наркотичними засобами, речі та предмети, заборонені до вільного обігу;

3) обладнання та їх частини, посуд або інші предмети, які були використані для незаконного виготовлення наркотичних засобів, у тому числі ті, на яких залишились їх сліди (миски, каструлі, колби, сита м'ясорубки тощо); пристосування для фасування наркотичних засобів (терези, ємкості, порожні ампули тощо);

4) документи, що вказують на зв'язок підозрюваного з іншими учасниками контрабанди (записні книжки з адресами і номерами телефонів, фотографії співучасників, листи, телеграми, чорнові записи, що мають інформацію про контрабандні операції тощо);

5) проїзні документи (квитки), повідомлення про міжнародні поштові відправлення;

6) інші предмети і документи, що можуть мати значення для провадження. Обсяг і зміст пошукових дій, зокрема, пов'язаних із розкриттям

закритих приміщень, схованок, тайників, розбиранням технічного обладнання чи пристроїв тощо, повинні відповідати досягненню поставленої мети обшуку.

Найбільш розповсюджені схованки у провадженнях даної категорії:

- у приміщеннях (квартири, дома, інші будівлі, а також горища, підвали) - у вимикачах освітлення, розетках, електродзвониках, кондиціонерах, порожнечах дверних конструкцій, віконних ручках, предметах меблів (шафи, ніжки і шаблони столів і стільців); різні побутові предмети (телевізори, радіоприймачі, фотоапарати, дамські косметички, книги і т.д.);

- у особи - одяг (кишені, спеціальні схованки в рукавах, під вишивкою і дрібними аплікаціями на сукнях, пояси для панчів); взуття, схованки в підборах; на тілі особи - під пахвами, у волоссі, під перукою, природні отвори тіла особи;

- в автотранспорті - під ковпаками коліс, під сидіннями, в акумуляторах і під ними, у декоративних подушках, у бензобаках, виїмках під запасними колесами та в інших місцях.

Під час перевезення іншими транспортними засобами злочинці використовують ручну поклажу, валізи з подвійним дном, скляну тару;

- на місцевості - у ємностях, закопаних у землі; під плитами, якими викладають доріжки в саду; у частинах огорожі; у погребях; під квітами та іншими рослинами, що на фоні навколишньої зелені виглядають зів'ялими; у надвірних будівлях (лазнях, сараях, гаражах, собачих будках і т.п.); у дуплах дерев; у вигрібних ямах, криницях тощо.

Уповноважена службова особа, яка проводить обшук може прийняти рішення про проведення особистого обшуку осіб, якщо є достатні підстави вважати, що особи, які присутні під час обшуку, мають при собі речовини, предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження і відмовляються видати їх добровільно, про його проведення зазначено вище. Відомості про проведення обшуку особи та його результати відображаються у протоколі обшуку, який складається відповідно до вимог ст. 104 КПК України.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260-264 (у частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267-272, 274 КПК України проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб, а також виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів .

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у деяких випадках слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення

негласних слідчих (розшукових) дій. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання.

Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці.

Загальний термін проведення негласних слідчих (розшукових) дій в межах одного кримінального провадження не може перевищувати дванадцяти місяців.

Однак у КПК України міститься важливе уточнення: якщо метою проведення таких дій є розшук особи, яка переховується від органів досудового слідства або суду, така дія може тривати до виявлення та затримання розшукуваного.

Особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

Види негласних слідчих (розшукових) дій та порядок їх застосування:

1. Втручання у приватне спілкування (аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем).

2. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

3. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

4. Спостереження за особою, річчю або місцем.

5. Моніторинг банківських рахунків.

6. Аудіо-, відеоконтроль місця.

7. Контроль за вчиненням злочину (контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину).

8. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

9. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання.

Втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим заборонене.

Аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування.

Огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію.

При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного

досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається протокол згідно з вимогами КПК України.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (мереж, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого виду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу) є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування.

Не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів, у разі необхідності, здійснюється за участю спеціаліста. Слідчий вивчає зміст отриманої інформації, про що

складається протокол. При виявленні відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду, в протоколі відтворюється відповідна частина інформації, після чого прокурор вживає заходів для збереження отриманої інформації.

Технічні засоби, що застосовувалися під час проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій, а також первинні носії отриманої інформації повинні зберігатися до набрання законної сили вироком суду.

Слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів, з метою:

- виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;
- виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;
- виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- виявлення осіб, які розшукуються;
- встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб.

Обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного)

зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися **візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису**, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження.

За результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та/або відеозапис. Спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

Аудіо-, відеоконтроль місця проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину.

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти: 1) посягання на життя або заподіяння особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; 2) поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; 3) втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; 4) екологічній або техногенній катастрофі.

Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону **виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації**, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу

досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування.

Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок **конфіденційного співробітництва з іншими особами**, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України.

Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ЗАТРИМАННЯ, ОСВІДУВАННЯ І ОСОБИСТОГО ОБШУКУ ОСОБИ, ЩО ПІДОЗРЮЄТЬСЯ У ЗБУТІ НАРКОТИКІВ

Затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується під час досудового розслідування слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора. Однак, згідно зі ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування (ч. 7 ст. 223 КПК України). Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК України).

При цьому, згідно зі ст. 214 КПК України, слідчий, прокурор або дізнавач невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а здійснення досудового розслідування до внесення

відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Отже, з урахуванням розглянутих положень кримінального процесуального законодавства, у ситуації якщо особу застали під час вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (**далі: незаконного обігу наркотиків**) або замаху на його вчинення або якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа його щойно вчинила, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину. Після чого невідкладно, але не пізніше 24 годин після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, слідчий зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину складається протокол з зазначенням, крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України, місця, дати та точного часу (години та хвилин) затримання, тобто моменту фактичного затримання (фізичного захоплення) (коли силою або через підкорення наказу затримана особа змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою).

Отже, з урахуванням розглянутих положень кримінального процесуального законодавства та за результатами аналізу слідчої практики, можна виокремити дві загальні ситуації затримання, коли захоплення особи здійснюється до (з невідкладним не пізніше 24 годин після виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину внесенням відомостей до ЄРДР або після її внесення. Кожна з груп диференціюється на види відповідно до мети і підстав затримання, перелічених у ст. 177 КПК України.

1. До першої групи відносяться слідчі ситуації, які виникають на досудовому розслідуванні, коли рішення про затримання особи приймається на підставі вивчення матеріалів кримінального провадження. До даної групи відносяться такі ситуації.

1.1. Затримання з метою обмеження волі і припинення злочинної діяльності. Слідчий приймає рішення про затримання особи на підставі достатньої доказової інформації, яка є в матеріалах кримінального провадження. В цій ситуації слідчий при проведенні слідчих (розшукових) дій безпосередньо встановлює факти, що вказують на причетність особи до вчинення злочину і негайно приймає рішення та погоджує з прокурором клопотання перед слідчим суддею щодо затримання.

1.2. Затримання з метою запобігання знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин злочину, тобто з метою одержання доказів причетності особи до злочину. Затримання особи проводиться за результатами проведення, як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій, на підставі яких слідчий приймає рішення та клопоче перед слідчим суддею про затримання особи на місці злочину, фактично для одержання матеріальних носіїв доказової інформації.

2. До другої групи відносяться типові ситуації, які виникають у *виключних випадках*, коли без ухвали слідчого судді здійснюється фізичне захоплення особи (згідно зі ст.ст. 207, 208 КПК України). Тобто фактичні дані, що вказують на причетність особи до вчинення злочину, встановлюються в результаті безпосереднього спостереження їх такими суб'єктами: а) уповноваженою особою при здійсненні своїх обов'язків; б) окремими громадянами, які не є уповноваженою особою, при захопленні особи на місці вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення.

2.1. Затримання з метою запобігання спробам переховуватися від органів досудового розслідування та суду або вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється. Слідча ситуація характерна тим, що підстави затримання виникають до винесення ухвали слідчого судді й у спонтанних екстремальних умовах:

а) затримання здійснюється громадянами, коли особу застали в момент або безпосередньо після вчинення дій, які мають очевидну злочинну спрямованість;

б) ситуація складається, коли уповноважені службові особи, які виконують свої обов'язки, стають очевидцями суспільно небезпечного діяння та переслідують злочинця по гарячих слідах.

2.2 Затримання, фактичним завданням якого є одержання доказів причетності особи до злочину у сфері незаконного обігу наркотиків. Цей вид затримання притаманний ситуації, яка виникає в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, при здійсненні яких викриваються злочинні дії особи, зокрема щодо транспортування або збуту наркотиків. Ситуація, як правило, складається не спонтанно, а заздалегідь планується з тим, щоб при затриманні захопити злочинців з речовими доказами.

Розглянемо слідчі ситуації, які виникають при затриманні учасників злочинної групи, яка вчиняє злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

1. Одночасне затримання всіх учасників злочинної групи, що дозволяє забезпечити раптовість дій, не дає злочинцям можливості знищити сліди злочину або зникнути.

2. Затримання спочатку декількох осіб, які становлять одну із ланок злочинної групи. Затримання застосовується у випадках, коли виявлено і задокументовано протиправні дії не всіх, а лише декількох її учасників, причому застосування цього заходу не повинно перешкоджати викриттю інших співучасників.

3. Затримання спочатку одного з учасників злочинної групи, яке проводиться таємно від інших. Цей тактичний прийом полягає в тому, що серед підозрюваних обирається той, чиї злочинні дії виявлені, задокументовані і є підстави припускати, що він дасть правдиві показання не тільки про себе, але й про інших учасників.

4. Затримання спочатку одного з учасників злочинної групи за скоєння ним іншого злочину. Тактична операція проводиться так, щоб інші члени групи знали, що їх співучасник притягується до кримінальної відповідальності за злочин, не пов'язаний з їх спільними кримінальними діями. Усе це дозволяє не тільки викрити затриманого, але й зібрати докази, що є підставою для затримання інших учасників угруповання.

5. Затримання на місці злочину застосовується, як правило, у тих випадках, коли злочинні дії певних осіб в основному виявлені, але задокументувати їх практично неможливо. Затримання проводиться також для одержання додаткових незаперечних доказів проти тих осіб, чиї злочинні дії задокументовані лише частково.

Найбільш повний алгоритм діяльності слідчого щодо затримання особи, яка скоїла злочин, складається з таких дій:

- встановлення підстав та мети затримання особи;
- прийняття рішення про доцільність затримання;
- клопотання за згодою з прокурором перед слідчим суддею щодо ухвали про затримання особи;
- підготовка до затримання;
- безпосереднє затримання підозрюваного;
- особистий обшук затриманого для виявлення і вилучення слідів злочину, речових доказів тощо;
- доставка особи в службове приміщення МВС;
- складання протоколу затримання;
- з'ясування обставин і правова кваліфікація злочину;
- повідомлення за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування;
- повідомлення сім'ї підозрюваного про його затримання;
- перепровадження підозрюваного в ізолятор тимчасового тримання (ІТТ);
- звільнення затриманого з ІТТ чи доставка його до слідчого судді з клопотанням про обрання затриманому запобіжного заходу.

Плануючи затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину у сфері незаконного обігу наркотиків, необхідно передбачити його можливі негативні наслідки. Наприклад, при розслідуванні цієї категорії злочинів, скоєних організованою групою осіб, затримання однієї з них, що стало відоме співучасникам злочину, може призвести до ініціювання активної протидії розслідуванню.

Із тактичних розумінь можна тимчасово відмовитися від затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину в складі

організованої групи. Однак цей тактичний прийом допустимо застосовувати тільки за умови, що залишення запідозреного на волі не спричинить негативних наслідків, таких, наприклад, як фізична розправа зі свідками чи знищення речей і документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, створення перешкод слідству, зникнення членів групи з поля зору співробітників правоохоронних органів тощо.

Залежно від слідчої ситуації, що склалася, тактичне значення має поінформованість інших осіб, у тому числі співучасників злочину, про затримання підозрюваного.

В одних випадках доцільно затримання особи зберегти в таємниці, вживши для цього відповідних заходів. Можна замаскувати факт затримання особи, домовившись про версію прикриття з сім'єю підозрюваного чи його товаришами по службі. Це можливо тільки у разі повної впевненості слідчого, який веде розслідування, у тому, що у залучених осіб, немає причин перешкоджати встановленню істини у кримінальному провадженні, що на практиці зустрічається дуже рідко.

В інших випадках тактично доцільно, щоб факт затримання підозрюваного став відомий особам, реакція яких може мати важливе значення для розслідування злочину.

При підготовці до затримання обирається час доби, сприятливий для захоплення підозрюваного.

При виборі місця затримання по розглянутій категорії злочинів бажано проаналізувати обстановку, в якій буде відбуватися захоплення. Доцільно використовувати схеми, карти міста, місцевості, план приміщення, в якому знаходиться збувальник наркотиків, використовувати інші джерела інформації, які можна одержати в різних державних установах, у тому числі в бюро технічної інвентаризації.

Кількість учасників затримання залежить від кількості затримуваних. Чисельність групи затримання визначається відомчими актами Національної поліції України.

Освідування є особливим видом слідчого огляду, яке провадиться за загальними правилами (ст. 241 КПК України). При проведенні освідування проводиться повне обстеження

всього тіла людини, що дозволяє знайти і зафіксувати особливі прикмети, а також мікрооб'єкти і сліди ін'єкцій (внутрішньовенних або внутрішньом'язових), які залишилися на тілі. Якщо є дані про те, що наркотичні засоби побували в руках у затриманого, то необхідно зробити змиви ватним тампоном, змоченим у спирті, після чого висушити, упакувати належним способом (у конверти, пакети) і направити на дослідження. Також необхідно вилучити піднігтьовий вміст для експертного дослідження з метою виявлення наркотичних засобів та їх слідів. При проведенні освідування встановлюється: 1) чи є на затриманому, його одязі сліди злочину: частки наркотичних засобів, лікарських препаратів, що містять наркотики, речі й предмети, що зберегли їх залишки, шприци, викривальні записи тощо; 2) чи є в цієї особи ознаки вживання наркотиків, психотропних речовин: сліди ін'єкцій у вигляді дрібних крапок, а також виразки або нариви на кінцівках, передпліччях, плечах, між пальцями рук (наркомани рідко дотримуються правил асептики, як правило, не кип'ятять шприци), а також ознаки наркотичного сп'яніння.

При **особистому обшуку** затриманій особі спочатку пропонується зняти одяг; кожна знята річ старанно обстежується та відкладається убік. Огляд тіла звичайно починають із голови; при цьому волосся обшукуваного або перуку розчісують частим гребенем. Досвід показує, що у волоссі і під перукою часто перевозять наркотиковмісні речовини.

Наркотичні засоби, як правило, упаковані в поліетиленову плівку, можуть бути укриті на різних частинах тіла: під пахвою, у паху, між пальцями ніг, під бинтом або лейкопластиром, прикріплені до ступні. При виникненні підозр у тому, що шуканий предмет схований під бинтовою або іншою пов'язкою, для участі в обшуку варто запросити лікаря.

При огляді нижньої білизни особливу увагу потрібно звертати на наступний спосіб приховання наркотиків: особа може вимочити нижню білизну у розчині, що їх містить (зокрема, з макової соломи, смоли коноплі тощо), виймає і після відповідної просушки одягає на себе. У таких випадках змінюється колір і еластичність нижньої білизни. Також злочинець може

приховувати наркотичні речовини у наступних місцях тіла та його порожнинах:

- між пальцями ніг або під медичним лейкопластиром, що прикладається на ступні;
- волоссі, укладеному в спеціальну зачіску, шиньйони, перуки;
- заздалегідь прив'язаних до зуба і заковтуваних контейнерах;
- геніталіях людини.

Практиці відомі випадки, коли наркотики були поміщені у батарейках кишенькового ліхтарика, у запальничці і коробці з-під цигарок, у фотоапаратах, в упаковці з-під ліків, у пачках масла, у термосах і інгаляторах, у футлярах для окулярів і контактних лінз, внутрішніх і нижніх частинах корпусу годинників. Відомі випадки заливання наркотичних засобів з метою нейтралізації їх запаху воском, приховання у музичних інструментах, у кисневих балонах акваланга. Наркотики перевозились у продовольчих товарах (у шоколаді, впікались у хліб). Під час обшуку необхідно слідкувати, щоб обшукуваний не викинув якихось предметів або не підкинув їх комусь із присутніх, а після його закінчення необхідно оглянути місце проведення, маючи на увазі, що обшукуваний міг щось сховати або викинути перед початком обшуку.

У ситуації, коли підозрюваний затриманий під час перевезення або збуту наркотику, особистий обшук варто проводити відразу на місці його затримання, під час якого вилучаються наркотики, зброя та інші предмети, щоб їх не використовували для надання опору. Потім, після доставлення затриманого у відділ поліції, він, його одяг і речі ще разом піддаються більш детальному обшуку. При обстеженні одягу затриманого встановлюються наявність і локалізація часток наркотиків, що пристали, та їх напівфабрикатів (у кишенях, складках, вигинах, за підкладкою, в інших місцях); рецепти на придбання наркотиковмісних ліків.

За результатами особистого обшуку складається протокол. У ході складання протоколу необхідно особливу увагу звернути на фіксацію у протоколі конкретного місця вилучення (ліва,

права кишеня пальт, піджака, штанів, торби) наркотичних засобів, характерні ознаки упакування, докладний опис наркотику, а також на вказівку порядку упакування та опечатування вилученого наркотичного засобу і посилання на те, що конверти, у яких упаковані наркотичні засоби, скріплені підписами понятих.

Слід зауважити, що про умисел на збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів може свідчити як відповідна домовленість із особою, що придбала ці засоби чи речовини, так і інші обставини, зокрема: великий або особливо великий їх розмір; спосіб упакування та розфасування; поведінка суб'єкта злочину; те, що особа сама наркотичні засоби або психотропні речовини не вживає, але виготовляє та зберігає їх тощо.

При цьому, якщо висновок про наявність умислу особи на збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів ґрунтується на великому або особливо великому розмірі відповідної речовини, її упакуванні та розфасуванні, то у такому випадку повинні бути дослідженні обставини, за яких особа придбала відповідний засіб чи речовину, у тому числі чи залежало від волі особи те, який розмір речовини опиниться у володінні особи та її розфасування. Якщо особа здійснює свідоме придбання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів у значному розмірі (шляхом купівлі, обміну, безоплатно тощо), виготовляє їх, зберігає у відповідному фасуванні, що об'єктивно перевищує потреби такої особи у власному вживанні, то в такому випадку може мати місце умисел на збут.

РОЗДІЛ 5. ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів найбільш часто призначаються, судові експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, судово-наркологічні експертизи, залежно від обставин можуть призначатися судово-біологічні та судово-фармацевтичні експертизи.

Призначення даних експертиз потребує від слідчого виконання певного алгоритму дій, який складається з таких позицій:

1) Прийняття рішення про проведення експертизи. Слід мати на увазі, що хоча судова експертиза наркотичних засобів, у відповідності до ч. 2 ст. 242 КПК України, формально не є обов'язковою для призначення, фактично ж призначається обов'язково під час розслідування кожного злочину, пов'язаного з незаконним обігом наркотичних речовин.

2) Визначення конкретного предмету експертизи (кола питань, які вирішує експертиза). Перелік питань, які слідчий виносить на експертизу, повинен визначатися з урахуванням обставин конкретного злочину, таким чином, щоб поставити усі необхідні запитання і не ставити запитання, які за даних конкретних обставин не мають потреби у вирішенні, або не можуть бути вирішеними.

3) Визначення виду експертизи. Деякі із завдань експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів і прекурсорів, вирішуються в рамках інших класів і родів судових експертиз – біологічних, фармакологічних. Подібна розмитість призводить у ряді випадків до постановки питань, що виходять за межі спеціальних пізнань або компетенції експерта в області дослідження наркотичних засобів. Тому необхідно чітко розмежувати експертизу наркотичних засобів від інших схожих видів судових експертиз. Так, об'єктами фармацевтичної експертизи є виготовлені на підприємствах фармацевтичної промисловості лікарські препарати, що використовуються для

лікування. Серед них, безумовно є наркотичні засоби та психотропні речовини. Однак, якщо на дослідження фармацевтичної експертизи направляються, як правило, цілі, неушкоджені лікарські засоби, то в експертизі наркотичних засобів досліджуються мікрокількості речовин, спалені залишки, суміші й інші об'єкти. Основними завданнями фармацевтичної експертизи є встановлення належності речовин до лікарських засобів, визначення їхнього найменування, відповідність вмісту й інших параметрів вимогам Державної Фармакопеї. До завдань експертизи наркотичних засобів відноситься рішення питань про належність речовин до наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів, встановлення маси наркотично-активної речовини, способу виготовлення тощо; вирішення особливого роду ідентифікаційних завдань, як вказано вище є встановлення єдиного цілого розділених мас, об'ємів, визначення джерела походження представлених об'єктів.

Біологічна експертиза досліджує об'єкти рослинного походження (наприклад, висушені цілі та подрібнені рослини), де, крім іншого, визначається чи відноситься досліджувана рослина до числа наркотичних і чи росла вона на певній ділянці місцевості.

Таким чином, розглянуті експертизи розрізняються за загальноприйнятими критеріями, але мають область «перетинання» по деяких об'єктах дослідження, застосовуваним методам, методикам і завданням.

4) Визначення черговості проведення кількох експертиз стосовно одного і того ж об'єкта. За загальним правилом у першу чергу призначаються ті експертизи, у ході яких об'єкти дослідження не знищуються та не піддаються змінам, або знищуються та піддаються змінам частково.

5) Вибір моменту призначення експертизи. Експертиза призначається негайно, як тільки особою, що проводить розслідування зібрані всі необхідні матеріали та зразки. Призначатись повинні всі необхідні за обставинами справи експертизи. У необхідних випадках, слідчий самостійно визначає скільки необхідно провести експертиз для встановлення одного і того ж факту.

6) Підготовка об'єктів для проведення експертизи. Готуються об'єкти, що будуть безпосередньо досліджуватись, матеріали провадження, які необхідні для проведення експертизи (протоколи слідчих оглядів тощо), а також порівняльні зразки (ст. 245 КПК України) – вільні, які виникають до початку провадження; експериментальні – які виникають після початку кримінального провадження, у ході підготовки до експертизи;

7) Вибір державної експертної установи здійснюється за принципами відомчості та територіальності. Принцип відомчості передбачає звернення слідчого у першу чергу до експертних установ системи МВС, а у разі неможливості з тих чи інших причин проведення експертного дослідження в них, можна звернутися до експертних установ іншої відомчої підпорядкованості. Принцип територіальності передбачає звернення у першу чергу до тих експертних установ, які обслуговують територію, на якій працює слідчий.

8) Винесення постанови про призначення експертизи. Постанова виноситься з безумовним додержанням усіх процесуальних вимог, оскільки грубі процесуальні недоліки можуть стати підставою для відмови експерта від проведення експертизи, тому що невідповідність закону, фактично, незаконність постанови про призначення експертизи веде до визнання незаконним висновку судового експерта.

9) Направлення постанови про призначення експертизи та об'єктів дослідження в експертну установу або приватному експертові. Постанова про призначення судової експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів та об'єкти дослідження доставляються у експертну установу особисто слідчим або нарочним. Об'єкти, обмежені у цивільному обігу пересилати за допомогою поштових служб заборонено.

До завдань судово-наркологічної експертизи відноситься встановлення факту хвороби особи на алкоголізм чи наркоманію, питання щодо необхідності та відсутності протипоказань щодо примусового лікування такої особи та встановлення питання щодо того, які наркотичні засоби та яким способом приймає особа.

Завдання судової експертизи наркотичних засобів з огляду на цільову функцію, поділяються на три категорії:

- класифікаційні (віднесення речовини до заздалегідь відомого класу (таксону), виду, типу);
- ідентифікаційні (спрямовані на ототожнення об'єкта та встановлення загальної родової, групової належності об'єктів);
- діагностичні (визначення природи, властивостей, стану об'єктів).

Вивчення експертної практики дозволило встановити відносну кількість завдань, що вирішуються при проведенні експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів: класифікаційні – 80 %, діагностичні – 17%; ідентифікаційні – 3%.

1. Класифікаційні завдання.

Класифікаційне завдання вирішується в цілях встановлення належності об'єкту до якогось класу, множини, із заздалегідь виділеною системою властивостей.

Завдання по віднесенню об'єктів до заздалегідь виділеної сукупності можна розбити на два роди.

1.1. Встановлення належності до стандартизованого (універсального) класу. Першим родом завдань є визначення природи об'єктів, тобто мета дослідження полягає у віднесенні їх до класу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів. Цей клас об'єднує речовини за властивостями, визначеними стандартами, біологічними та іншими класифікаціями, Переліком.

2.1. Встановлення належності до довільного (спеціального) класу. Мета дослідження – віднесення об'єкту до нестандартних класів. Наприклад, встановлення належності об'єктів до суміші наркотичних засобів.

На вирішення експертизи ставляться наступні типові питання:

- чи є вилучена речовина наркотичною; якщо так, то до якого виду вона відноситься?
- чи є на предметі-носієві сліди (мікрочастки) наркотичних речовин і якщо так, то яких саме?

- до якого виду відносяться рослини і чи містять вони наркотичні речовини?

2. Ідентифікаційні завдання.

Відмінна особливість ідентифікаційних завдань полягає в дослідженні не менше двох порівнюваних об'єктів.

2.1. Ідентифікація цілого.

При встановленні каналів збуту різних мас наркотичних засобів, вилучених у двох або більше осіб, експерт вирішує також задачу про приналежність розділених мас до єдиного цілого (маси, об'єму). Так, спресована маса будь-якого наркотичного засобу, що має певну закінчену форму у вигляді брикета, плитки, таблеток і тому подібне, розділена на частини у зв'язку з подією, що розслідується, встановлюється експертним шляхом за сукупністю виявлених ознак цілого.

2.2. Ідентифікація загального джерела походження.

Всі джерела походження умовно можна поділити на:

- природні (наприклад, місце зростання опійного маку);
- антропогенні (наприклад, місце кустарного виробництва наркотичних речовин, завод-виготівник лікарських наркотичних засобів тощо).

Встановлення конкретного джерела походження наркотичних засобів рослинного походження можливе шляхом дослідження зразків порівняння, вилучених з місця зростання рослин, що перевіряється.

Для вирішення ідентифікаційних завдань типовими є наступні запитання:

- чи складали раніше єдине ціле представлені об'єкти?
- чи має речовина вилучена на місці події та речовина, вилучена у підозрюваного спільне джерело походження?

2.3. Встановлення родової, групової належності.

Встановлення загальної родової (групової) належності порівнюваних наркотиків засноване на виділенні об'єктів, що мають однакові властивості в межах «родів», «груп».

Під «загальною родовою належністю» розуміється належність наркотичних засобів до конкретного виду: біологічного виду, роду (наприклад канабісу (марихуани), маку, ефедри, коки) або хімічному сполученню (наприклад, феназепам,

гідозепам, клозетам- бенздіазепіни). Під „групою” розуміється однорідні (одного роду, виду) наркотичні засоби, виділені за ознаками, обумовленими особливостями їх існування (зберігання, експлуатації), виготовлення (вихідного матеріалу, сировини, технології виготовлення).

Основним питанням на експертизу для встановлення спільної родової (групової) належності є наступне:

- чи має речовина, вилучена на місці події та речовина, вилучена у підозрюваного спільну родову чи групову належність і яку саме?

3. Діагностичні завдання.

У експертизі наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів діагностичні дослідження направлені перш за все на встановлення особливостей виготовлення наркотиків, визначення вагових співвідношень, наявності наркотиків на об'єктах-носіях тощо.

Основними завданнями діагностичного дослідження наркотичних засобів є наступні:

- 1) виявлення слідів наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, на об'єктах-носіях;
- 2) встановлення стану об'єктів;
- 3) існування певного факту і його особливостей;
- 4) встановлення причинно-наслідкових зв'язків, часу факту.

Вказані завдання, як правило, вирішуються шляхом постановки наступних питань:

- чи є сліди наркотичних засобів на поверхні об'єктів (внутрішності кишень, шприців, м'ясорубки тощо)?

- який спосіб виготовлення (кустарний, промисловий) даної речовини?

- яка давність виготовлення представленої на дослідження речовини?

- чи одночасно були виготовлені вилучені речовини?

- яка кількість рослинної маси конопель може піти на виготовлення вилученого наркотичного засобу?

Оцінка експертного висновку. Як показує аналіз практики, оцінка висновку експерта по дослідженню наркотичних засобів,

психотропних речовин і прекурсорів нерідко обмежується ознайомленням із висновками. Це пояснюється тим, що суб'єкти оцінки висновку експерта не володіють в достатньому обсязі спеціальними знаннями в області фізичних, фізико-хімічних методів дослідження вказаних речовин.

Для належної оцінки експертного висновку, слідчому необхідно пам'ятати кілька важливих моментів:

1) неповнота матеріалів, представлених експертові, створює обґрунтований сумнів у правильності його висновків;

2) відсутність у ввідній частині експертного висновку відомостей про освіту, спеціальність, посаду, стаж роботи експерта може поставити під сумнів компетентність експерта;

3) питання, поставлені перед експертом, і його висновок по ним не можуть виходити за межі спеціальних знань особи, якій доручено провадження експертизи (часто на вирішення експерта ставиться питання про віднесення кількості наркотичного засобу до невеликого або крупного розмірів, що виходить за межі компетенції експерта, оскільки є правовим питанням, яке повинно вирішуватися в ході досудового слідства);

4) невідповідність найменування досліджених об'єктів у експертному висновку тим, що зазначені в постанові про призначення експертизи може викликати сумнів щодо їх справжності;

5) у висновку експертизи неприпустимо спрощення питань, зниження об'єму завдання, заміна ідентифікаційного завдання неідентифікаційним (наприклад, питання про походження слідів-нашарувань від кустарно виготовленого первитина в представленій місці експерт не повинен тлумачити як завдання визначення однорідності, наявності загальних групових ознак порівнюваних об'єктів);

6) оцінюючи експертний висновок слідчий повинен встановити відсутність протиріч між окремими частинами висновку, відсутність арифметичних помилок у проведених обчисленнях, наявність у матеріалах кримінального провадження фактів і обставин, на які посилається експерт для аргументації та обґрунтування зробленого висновку;

7) недопустиме трактування висновку про спільну родову (групову) приналежність порівнюваних мас наркотичних засобів як висновок про їх тотожність (наприклад, висновок про приналежність їх загальній масі). Висновок про спільну родову приналежність вказує лише на факт приналежності речовин, вилучених у одного або у різних осіб, до одного класу наркотичних речовин і одного конкретного виду (наприклад, героїну) Розуміти вказані форми висновків як висновки про тотожність некоректно і використовувати їх як доказовий факт неприпустимо.

РОЗДІЛ 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЧИ ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Використання всесвітньої мережі Інтернет, сучасних телекомунікаційних та інших технологій стало одним із новітніх способів незаконного обігу і розповсюдження наркотиків, причетними до якого стають, як правило, раніше судимі особи й організовані злочинні групи, що намагаються у такий спосіб приховати свою злочинну діяльність від правоохоронних органів, уникнути безпосереднього обміну наркотиків на гроші та, як наслідок, можливості бути затриманими «на гарячому». Виступаючи в якості організаторів злочинів, зазначені особи активно залучають до їх вчинення осіб, які мають спеціальні знання в галузі інформаційних технологій (наприклад, для створення веб-сайтів, блогів, телеграм-ботів, технічної підтримки їх функціонування та ін.), молодь з числа осіб, які мають високий рівень матеріального забезпечення та бажання активно урізноманітнити своє життя, «спробувати все», у тому числі й вчинення злочинів (для спілкування в Інтернеті із покупцями, для зняття з карткових рахунків перерахованих ними грошових коштів та передачі їх організаторам), наркозалежних осіб, а також осіб, раніше судимих за вчинення злочинів (зокрема, для розміщення «закладок»).

Злочинці використовують сучасні телекомунікаційні технології, зашифровані мережеві Інтернет ресурси, псевдоніми, кодові слова, дотримуються заходів конспірації, координують свої дії та здійснюють обмін інформацією за допомогою різних телекомунікаційних мереж і мобільних додатків (застосунків). Зазначені додатки мають властивості технології наскрізного шифрування, що дозволяє читати повідомлення лише учасникам листування (наприклад, WhatsApp) або мають функцію «секретний чат», повідомлення в якому видаляються автоматично в залежності від часу, встановленого користувачем,

та на серверах листування теж не зберігається (наприклад, Telegram). Зазначене суттєвим чином ускладнює виявлення та розслідування досліджуваних злочинів.

Також особи, причетні до незаконного обігу наркотиків із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій, активно використовують і здійснюють розрахунки за незаконні операції з наркотиками у грошових одиницях Національного банку (гривні), іноземній валюті та криптовалюті, а також легалізують отримані від збуту наркотиків грошові одиниці шляхом їх переводу у криптовалюту, у тому числі, з подальшою легалізацією через офшорні компанії.

Так, у 2017 році учасники злочинної групи організували на території Києва та області діяльність так званих «майнінгових ферм», доходи від яких мали надавати законний вигляд грошовим коштам, отриманим від реалізації наркотичних засобів².

Криптовалюта за своєю суттю це цифрові гроші, випуск та електронний облік яких заснований на технології блокчейн, яка являє собою побудований за певними правилами безперервний послідовний ланцюг блоків, що містять інформацію. Тобто вся інформація зберігається не в одному централізованому місці, а на безлічі електронних засобів, сполучених мережею Інтернет. Історія транзакцій в блокчейні відкрита всім учасникам системи і незмінна, при цьому всі користувачі залишаються анонімними і мають рівні статуси. Блокчейн можна представити у вигляді облікової книги записів про події у цифровому світі, єдиним способом змінити стан реєстру в якій – зробити транзакцію. При цьому записи в журнал транзакцій можуть вноситися тільки з відома більшості учасників мережі. Це означає, що не можна непомітно видалити транзакцію з журналу або додати нову в його середину. Технологія блокчейну базується на спеціальних алгоритмах шифрування, які потребують відповідного програмного забезпечення та комп'ютерного обладнання.

В Україні, як і в більшості країн світу, статус криптовалют залишається невизначеним. Згідно роз'яснення Національного банку України, правова природа криптовалюти не дозволяє

---

² Как разводят на биткоинах: украинцы зарабатывают и теряют целые состояния на криптовалюте // Антикор. 14 грудня 2017, 16:12. URL: https://m.antikor.com.ua/articles/209536-kak_razvodjat_na_bitkoinah_ukraintsy_zarabatyvajut_i_terjajut_tselye_sostojanija_na_kriptovaljute.

визнати її власне валютною цінністю, а лише грошовим сурогатом, що не має забезпечення реальною вартістю та не контролюється державними органами влади. Криптовалюта не може використовуватись фізичними та юридичними особами на території України в якості засобу розрахунку, оскільки це суперечить нормам українського законодавства. У той же час сам майнінг, як процес електронних обчислень, не заборонений.³ Такі види діяльності, як купівля-продаж та майнінг криптовалюти, відсутні у Класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД), водночас, відсутня й заборона на операції з криптовалютами. Згідно зі ст. 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Листом Держстату від 05.10.2018 р. №14.4-09/435-18 рекомендовано класифікувати майнінг та реалізацію криптовалют за КВЕДом 64.19 «Інші види грошового посередництва», а торгівлю (обмін) криптовалютами — за КВЕДом 66.19 «Інша допоміжна діяльність у сфері фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення». У 2018 році до Верховної Ради України було внесено проєкт Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», який у серпні 2019 р. був відкликаний. Натомість, на сьогоднішній день, проєктом Закону України «Про віртуальні активи» (реєстр.№ 3637 від 11.06.2020), що прийнято 08.09.2021 і щодо якого станом на 01.11.2021 надано висновок з підтримкою пропозицій Президента України, передбачається, що сфера криптовалютних операцій потребує впорядкування, саме: впорядкування нормативно-правового регулювання для ринку віртуальних активів, його учасників; правовий статус віртуальних активів як об'єктів цивільних прав; впорядкування цивільно-правових відносин між фізичними та юридичними особами які виникають в процесі використання віртуальних активів; визначення правового статусу учасників ринку та користувачів у сфері віртуальних активів; встановлення основних засад та принципів державної політики у сфері віртуальних активів; державне регулювання та контроль на ринку віртуальних активів.

---

³ Глушко С. Майнінг криптовалют в Украине: 2018 год может стать решающим // Судебно-юридическая газета. 09.01.2018. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/114785-mayning-kriptovalyut-v-ukraine-2018-god-mozhet-stat-reshayuschim> (дата звернення 01.11.2020).

Анонімність розрахунків у криптовалюті створює передумови для їх використання з метою легалізації грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, оплати заборонених до вільного обігу товарів, зокрема наркотиків, що визнано загрозливою тенденцією за результатами засідання Національного координаційного центру кібербезпеки при РНБО України ще у 2018 році⁴.

Таким чином, у механізмі незаконного обігу наркотиків, що вчиняється з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій, знаходять відображення певні закономірності, що обумовлені такими обставинами: 1) злочинці безпосередньо не знайомі один з одним та можуть проживати у різних населених пунктах чи країнах. Окрім того, легалізація отриманих від незаконного обігу наркотиків коштів може відбуватись не у місці знаходження (перебування) збувальника, а в іншому місці (місцях); 2) злочинці спілкуються за допомогою різноманітних комп'ютерно-технічних засобів зв'язку, використовують спеціальні програми чи сервіси (у тому числі, телеграм-боти, електронну пошту, миттєву передачу повідомлень в режимі он-лайн через програми типу «ICQ», «Skype», «Viber», здійснюють переписку в режимі он-лайн у форумах (чатах) сайтів тощо); 3) збувальник і покупець не зустрічаються для передачі наркотиків та коштів «з рук в руки», використовуючи електронні перекази, інші види безготівкових розрахунків та систему «закладок»; 4) до традиційних слідів вчинення даних видів злочинів додаються так звані «віртуальні» (або «цифрові» чи «комп'ютерні») сліди.

Зазначені обставини значно ускладнюють процес розслідування та фіксації обставин підготовки і вчинення незаконного обігу наркотиків, унеможливають свідчення підозрюваних або свідків про особливості зовнішності збувальників наркотиків, а також їх впізнання. До того ж використання злочинцями сучасних телекомунікаційних та інших технологій, комп'ютерно-технічних засобів та мережі Інтернет в якості способу вчинення злочину вимагає від слідчого, детектива

---

⁴ О. Турчинов: Розвиток ринку криптовалют не може залишатися поза увагою держави. URL: <http://www.rnbo.gov.ua/news/2965.html> (дата звернення 01.11.2020).

і працівника оперативного підрозділу не лише якісного володіння навичками поводження з комп'ютерною технікою та програмами, але й навичками пошуку, виявлення, фіксації та копіювання інформації, що міститься на комп'ютерах, смартфонах, різноманітних цифрових носіях інформації та телекомунікаційних засобах, на Інтернет-ресурсах тощо.

Типовий механізм збуту наркотиків через мережу Інтернет є таким:

1. Створення збувальником спеціального Інтернет-ресурсу для збуту наркотиків, або розміщення відповідних оголошень, пропозицій чи реклами на існуючому вебсайті у мережі Інтернет, на сторінці у соціальній комп'ютерній мережі, або створення чат-боту у месенджері Telegram.

Наприклад, у 2017 році в Харкові затримали чоловіка та жінку, які створили Інтернет-крамницю, через яку торгували наркотиками у мережі, отримуючи оплату на банківські картки⁵.

Створення спеціального Інтернет-ресурсу для збуту наркотиків властиве організованим злочинним групам, до складу яких входять спеціалісти у галузі комп'ютерних технологій, які безпосередньо і виконують вказану роботу та відповідають за розміщення відповідного контенту, забезпечують інформаційну безпеку, здійснюють технічну підтримку роботи сайту тощо.

Розміщення відомостей є процес публікації електронної інформації за допомогою комп'ютерного пристрою (платформи), що має підключення до Інтернету, та передає таку інформацію у вигляді пакетів даних, створюваних і оброблюваних на основі стандартів протоколу IP. Розміщення даних у вигляді тексту, аудіо-, відео- або графічних об'єктів, як правило, відбувається на власних або публічних Інтернет-ресурсах: сайт, форум, чат, блог, дошка повідомлень та ін.

Під пропозиціями придбати наркотики розуміють розміщення інформації (текстова, графічна чи будь-яка інша) про наявність у особи певних видів наркотиків, які у подальшому можуть бути продані та доставлені покупцю. У пропозиціях

---

⁵ В Харькове накрыли интернет-магазин наркотиков // Сегодня. 15.06.2017 р.. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/kharkov/v-harkove-nakryli-internet-magazin-narkotikov-1030432.html> (дата звернення – 01.11.2020).

можуть зазначатись способи поставки наркотиків та система оплати. При цьому відомості про рекламу або пропозицію придбати наркотики можуть розміщатись як у відкритому, так і у завуальованому вигляді (останнє більш поширено). У завуальованому вигляді інформація про збут наркотиків може бути розміщена з використанням певних умовних термінів, наприклад, «конструктор Лего» – пристрій для виготовлення наркотиків, «сіль для ванн» – синтетичні наркотики; «легальні суміші», «легальні порошки», «рослинні препарати», «агрохімікати», «лабораторне обладнання та реактиви», тощо.

До складу так званого «конструктора Лего» входять: докладна інструкція з використання, легальні хімічні реактиви – гидроксид натрію, метіламін, етілацетат, – з використанням яких навіть в умовах звичайної кухні стає можливим за п'ять-шість годин синтезувати «важкі» наркотики. При цьому спеціаліст в галузі хімії готовий надати консультації он-лайн⁶.

Окрім пропозицій про продаж наркотиків від окремих осіб конкретним адресатам під час безпосереднього спілкування у мережі Інтернет, у т.ч. на Інтернет-форумах, у соціальних комп'ютерних мережах тощо, на різноманітних сайтах може бути розміщена й пряма реклама наркотиків. Реклама придбання наркотиків – це текстова, графічна чи будь-яка інша інформація (дані) з описанням певних видів наркотиків, пропозицією їх придбання у будь-якій формі та будь-яким способом, що існує в електронному вигляді, зберігається на відповідних носіях і може створюватись, змінюватись чи використовуватись на комп'ютерних платформах.

У 2019 році було викрито діяльність злочинної групи з 6 жителів Харкова і області (серед яких 31-річний організатор кримінального бізнесу зі збуту наркотиків через мережу Інтернет, який вже мав судимість за вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, і 5 учасників віком від 25 до 36 років). За даними досудового розслідування, організатор розмістив у мережі Інтернет завуальоване оголошення, в якому пропонував

---

⁶ Идеальная площадка. Торговля наркотиками быстро переходит в Интернет // Корреспондент.net. 15.04.2015. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/events/3503719-ydealnaia-ploschadka-torhovlia-narkotykam-ybystro-perekhodyt-v-ynternet> (дата звернення - 01.11.2020).

працевлаштування за професією «кур'єр», і створив сайт-форум для пошуку потенційних покупців наркотиків і прийому замовлень. У кожного з учасників організованої групи були свої обов'язки: одні отримували замовлення, інші – передавали наркотики через схованки – «закладки». Організатор закуповував оптові партії наркотиків і передавав так званим оптовим закладникам, які знаходили місця для товару, ховали наркотики і разом з координатами передавали роздрібним торговцям. Ті, знайшовши «закладку», фасували речовини на дози і робили свої схованки, фото яких з відповідними координатами в подальшому і потрапляли до замовника. Оператор приймав замовлення, перевіряв надходження коштів і передавав клієнтам інформацію про місця схованок з наркотиками. Збут наркотиків таким чином відбувався через Інтернет, особистого спілкування не було. Замовлення приймали через сайт-форум, місця схованок повідомлялися через Інтернет-месенджери, гроші переводилися на електронні гаманці. Учасники групи отримували «зарплату» на банківську картку або через схованки готівкою.⁷

Створення чат-боту у месенджері Telegram набуває розповсюдження через можливість зробити його анонімним (що виключається у таких месенджерах, як Viber), відносно нескладність створення чат-бота у відносно нетривалий період часу (в середньому це вимагає кілька годин) для web-програміста, до якого звертаються злочинці.

Так, у 2020 році повідомлено про підозру у незаконному придбанні, зберіганні з метою збуту, а також збуті наркотичних засобів та психотропних речовин в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 307 КК України) членам організованої злочинної групи, які у період з квітня по грудень 2019 року займалися збутом особливо небезпечних наркотичних засобів та психотропних речовин через месенджер. За даними правоохоронців, також до злочинної діяльності залучалися неповнолітні, які за грошову винагороду робили на фасадах

---

⁷ Справу організованої групи закладників наркотиків і психотропів, яка працювала через Інтернет-магазин, направлено до суду. Інформаційне Агенство Інтерфакс-Україна. 20.08.2019 р. // URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/608065.html> (дата звернення 01.11.2020).

*будинків написи з «рекламою» відповідної адреси створеної злочинцями групи у месенджері.*⁸

2. Пошук особою, яка бажає придбати наркотики, відомостей про реалізацію наркотиків на різноманітних веб-сайтах. За необхідності, завантаження та встановлення на своєму комп'ютері спеціального Інтернет-браузера «Tor Browser», що дозволяє отримати доступ до прихованих Інтернет-сайтів з продажу наркотиків. Також слід відзначити, що інформацію про адреси Інтернет-ресурсів, адрес електронної пошти, шифри, умовні терміни, за допомогою яких можна зв'язатись зі збувальником наркотиків, майбутній покупець наркотиків може отримувати й від інших осіб, які вже раніше придбавали наркотики у такий спосіб.

3. Встановлення контакту із особою, яка збуває наркотики через мережу Інтернет та розмістила відповідне оголошення на Інтернет-ресурсі, шляхом переходу за посиланням, направлення електронного листа або повідомлення, у тому числі, з використанням умовних термінів, шифрів, посиланням на осіб (постійних «клієнтів»), через яких отримав інформацію про можливість такого способу придбання саме за конкретними даними збувальника, ін.

4. Узгодження питань про вид, обсяг наркотику, його ціну, спосіб і терміни оплати та передачі. Таке спілкування є взаємним, короткостроковим (у випадку одноразового збуту) чи тривалим (при постійних контактах певних осіб з метою систематичного збуту наркотиків) та може здійснюватись різними способами: в режимі он-лайн з використанням програм миттєвої передачі повідомлень (месенджерів) типу «ICQ», «Jabber», «Skype», «Viber», «WhatsApp», «Telegram» та інших, листування у форумах (чатах) чи за допомогою електронної пошти. В подальшому злочинці можуть підтримувати зв'язок та спілкуватись за допомогою рухомого (мобільного) зв'язку, для чого вони обмінюються номерами мобільних телефонів (телефонними номерами SIM-карток).

---

⁸ Організованій злочинній групі повідомлено про підозру у збуті наркотиків в особливо великих розмірах на Луганщині. Офіс Генерального прокурора. 10 червня 2020 р. URL: // https://www.gp.gov.ua/ua/regions_news_detail?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=274611 (дата звернення 01.11.2020).

5. Здійснення покупцем передоплати, як правило, може здійснюватись одним із зазначених способів: а) поповнення рахунку вказаного збувальником телефонного номеру; б) повідомлення секретного коду ваучера поповнення рахунку шляхом SMS-повідомлення; в) здійснення банківського переказу на вказаний збувальником банківський рахунок; г) переказ коштів з банківського рахунку покупця на вказаний збувальником банківський рахунок або номер телефону з використанням банківської картки, у тому числі, віртуальної; д) сплата електронними платіжними засобами (наприклад, «QIWI», «PayPal»), у тому числі такими, статус яких не визначено (наприклад, «біткоїнами»).

Так, один зі збувальників використовував різні платіжні сервіси: «Global Money» – для замовлень наркотиків вагою до 5 г, а «Приват24» – для більш значних обсягів наркотиків.⁹

6. Після оплати покупець отримує від збувальника інформацію про місце, час та спосіб отримання наркотиків. Такі повідомлення про місце знаходження наркотику та спосіб його отримання також можуть бути відправлені різними способами: розмова **по телефону**, відправка текстової інформації чи фотографії про місце приховування наркотику **через Інтернет** чи **SMS-повідомлення**. В якості способу передачі наркотиків використовуються: постачання поштою, кур'єрською службою доставки або самостійне забирання покупцем наркотику із обумовленого місця, в якому збувальником або його співучасником заздалегідь здійснена так звана «закладка».

Так, у Харкові викрито діяльність групи осіб, які через спеціально-створену Інтернет-крамницю продавали наркотики, здійснюючи їх «закладку» після надходження оплати¹⁰.

«Закладкою» наркотиків називають їх схованку у різноманітних безлюдних або прихованих від людської уваги місцях, якими можуть бути: поштовий ящик, батарея опалення, електричний або пожежний щиток у під'їзді багатоповерхового

---

⁹ Идеальная площадка. Торговля наркотиками быстро переходит в Интернет // Корреспондент.net. 15.04.2015 р. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/events/3503719-ydealnaia-ploschadka-torhovlia-narkotykamy-bystro-perekhodyt-v-ynternet> (дата звернення 01.11.2020).

¹⁰ В Харькове накрыли интернет-магазин наркотиков // Сегодня. 15.06.2017 р. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/kharkov/v-harkove-nakryli-internet-magazin-narkotikov-1030432.html> (дата звернення 01.11.2020).

житлового будинку, клумба з квітами поблизу житлових будинків чи у парках (скверах), покриття та їх елементи гаражів, тощо. При цьому наркотик маскується або упаковується таким чином, щоб не привертати до себе уваги сторонніх і уникнення вилучення сторонніми особами, а вся координація дій і обмін інформацією між співучасниками, а також із замовником, здійснюється за допомогою телекомунікаційних мереж і мобільних додатків (застосунків), таких як «Telegram», «Viber», «WhatsApp», «Jabber», «Skype» та ін. Тому, з метою затримання осіб «на гарячому» при отриманні наркотиків із «закладок» потребується розробка і реалізація комплексу оперативно-розшукових заходів чи оперативно-розшукових комбінацій, або тактичних операцій та ін. (методика, тактика, реалізація та деталізація чого відома і має інформацію з обмеженим доступом).

7. Отримавши наркотик, покупець вживає його або реалізує іншим особам (залежно від мети придбання та обсягів придбаної партії).

8. Особи, які вчиняють злочини, пов'язані із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, пересиланням чи збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за допомогою мережі Інтернет, отримуючи грошові кошти через мережу задіяних осіб, відкритих карткових рахунків чи у інший спосіб, використовують їх у різноманітних, у тому числі, злочинних цілях. Зокрема, розраховуються зі співучасниками, витрачають грошові кошти на придбання, виготовлення чи виробництво нових партій наркотиків та ін. Непоодинокими є випадки, коли такі злочинні угруповання також придбають і зброю.¹¹

Інформація про факти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, здійснюваний з використанням мережі Інтернет, може бути отримана правоохоронними органами з таких джерел: 1) слідчим під час розслідування інших злочинів у інших кримінальних провадженнях; 2) детективом чи працівником оперативного підрозділу під час проведення оперативно-розшукових заходів та

---

¹¹ Наркотогровці занимались майнингом криптовалюты в Украине // Delo.ua. 22.01.2018 р. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/narkotorgovcy-zanimalis-majningom-kriptovaljuty-338232> (дата звернення 01.11.2020).

від джерел оперативної інформації; 3) із заяв чи повідомлень громадян про виявлення у мережі Інтернет-сайтів, сторінок у соціальних комп'ютерних мережах із оголошеннями про продаж наркотиків.

Протидію розглядуваному виду злочинів, можна умовно поділити на два напрями:

Перший напрям реалізується шляхом здійснення взаємодії з підрозділами протидії кіберзлочинності та оперативно-технічними підрозділами поліції. При цьому ініціатива у протидії даним злочинам переходить від слідчого, детектива, оперативних працівників Департаменту протидії наркозлочинності або карного розшуку до вказаних підрозділів, які за допомогою використання можливостей технічних засобів здатні отримати додаткову інформації про злочинців, їх дії тощо та задокументувати їх причетність до злочину.

Так, за повідомленням НПУ, у такий спосіб співпраці між Кіберполіцією та підрозділами протидії наркозлочинності, за сім місяців 2019 року поліцейські викрили 255 фактів збуту наркотичних засобів та психотропних речовин з використанням Інтернету.¹²

Другий напрям є класичним у діяльності оперативних підрозділів щодо протидії наркозлочинності та полягає, насамперед, у використанні можливостей штатних та позаштатних негласних працівників (ст. 275 КПК України, ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Зазначені особи, безпосередньо перебуваючи в злочинному середовищі, здатні отримувати інформацію про факти підготовки та вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, у тому числі, й безконтактного збуту наркотичних засобів через мережу Інтернет. Це обумовлено тим, що злочинцям крім збуту наркотиків вказаним шляхом, необхідно вчиняти низку інших злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, а саме: придбання наркотичних засобів та прекурсорів для їх виготовлення, зберігання вказаних речовин, виготовлення або виробництво

---

¹² Кіберполіція та підрозділи протидії наркозлочинності співпрацюватимуть для припинення розповсюдження наркотиків через Інтернет. Урядовий портал. 06.09.2019 р. // URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kiberpoliciya-ta-pidrozdili-protidiyi-narkozlochinnosti-spi-vpracuyvatimut-dlya-pripinennya-rozpovsyudzhennya-narkotikiv-cherez-internet> (дата звернення 01.11.2020).

наркотичних засобів, їх транспортування тощо. Увесь цей ланцюг злочинної діяльності пов'язаний із залученням значної кількості осіб, що у кінцевому підсумку призводить до надходження до правоохоронних органів інформації про підготовку та вчинення досліджуваних злочинів. Використовувати довірливі, дружні або ділові зв'язки з метою встановлення конфіденційного співробітництва доцільно з особами, які найчастіше причетні до незаконного обігу наркотиків. А саме:

1) споживачами наркотиків, які не користуються послугами наркоторговців, самостійно придбають або виготовляють наркотичні засоби чи об'єднуються в групи споживачів для забезпечення наркотиками, приєднуються з цією метою до інших неформальних об'єднань, фактично орієнтованих на вживання, виготовлення та збут наркотиків;

2) споживачами наркотиків, які користуються послугами наркоторговців. Останні, в свою чергу, використовують таких споживачів для роздрібної торгівлі наркотиками та залучення до їх немедичного вживання інших осіб;

3) хіміки, технологи, хіміки-лаборанти хімфармпідприємств, науково-дослідних інститутів, які у своїй роботі використовують чи мають доступ до реактивів і прекурсорів, що можуть використовуватися як сировина для виготовлення синтетичних наркотиків;

4) раніше засуджені за злочини у сфері незаконного обігу наркотиків;

5) особи, які раніше притягувались до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків;

6) медичний персонал, що за своїми функціональними обов'язками має доступ до наркотичних лікарських засобів;

7) особи певного походження, які схильні до вчинення незаконного обігу наркотиків (відповідно до територіальних особливостей наявного населення або того, що мігрує між областями, наприклад, роми, представники народів, що проживають на Кавказі тощо).

8) працівники ІТ-сфери, які є споживачами наркотиків, що використовують наявні знання та навички у сфері інформаційних

технологій для придбання чи (і) збуту наркотиків через мережу Інтернет.

Аналіз досвіду практичної діяльності правоохоронних органів щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів свідчить, що найбільш поширеними негласними слідчими (розшуковими) діями, які використовуються для фіксації злочинних діянь є: спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо-, відеоконтроль особи та місця, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, контрольоване вчинення злочину у формі контрольованої поставки чи(і) контрольованої та оперативної закупки, ін.

Особливості документування незаконного обігу наркотиків, обрання послідовності проведення негласних слідчих (розшукових) дій залежить від конкретних обставин вчинення злочину, особистості злочинців, наявної оперативної інформації та інформації, що є в матеріалах конкретних оперативно-розшукових справ чи кримінальних проваджень.

Аналіз матеріалів слідчої та судової практики дозволяє виділити такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій:

Перша слідча ситуація. *Незаконний обіг наркотиків з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій, наявні певні відомості про особу збувальника.* Зазначена ситуація виникає, як правило, при встановленні слідчим ознак незаконного розповсюдження наркотиків з використанням мережі Інтернет при розслідуванні іншого злочину у межах іншого кримінального провадження. Також ця ситуація формується при затриманні особи, яка незаконно переміщувала наркотичні засоби, психотропні речовини, їх

аналоги чи (і) прекурсори, або особи, яка організувала та утримувала місце для вживання, виготовлення, виробництва наркотиків, коли затримані особи в якості джерела походження вилучених наркотиків вказують їх придбання через мережу Інтернет.

Основні тактичні завдання у цій ситуації полягають у фіксації ознак вчиненого затриманими злочину та встановленні особи (осіб), які продали наркотики з використанням мережі Інтернет. Зазначені завдання можуть бути вирішені під час проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних, та інших заходів, характерних для розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків. Водночас слід відзначити притаманність цим діям певних особливостей, а також необхідність проводити певні не специфічні для розслідування незаконного обігу наркотиків слідчі (розшукові) дії, у т.ч. негласні, що обумовлені саме використаним злочинцями способом незаконного збуту наркотиків – з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій. Зокрема, типовій слідчій (розшуковій) дії – допиту підозрюваного – будуть притаманні особливості, пов'язані із колом обставин, що підлягатимуть з'ясуванню. Наприклад, предмет допиту підозрюваних має бути розширений за рахунок встановлення ознак та обставин придбання ними наркотиків через мережу Інтернет, групу у месенджері, використаних для цього технічних пристроях і програмах, способах безготівкового розрахунку зі збувальниками тощо. З метою перевірки отриманих показань слідчому доцільно проводити огляд місця події, специфічність якого полягатиме у об'єкті огляду – Інтернет-сторінки, сайту чи сторінки у соціальній комп'ютерній мережі, групового чату у певному месенджері, що містять оголошення, рекламу, контактні дані збувальників, листування з приводу збуту наркотиків. Якщо в результаті допиту буде встановлено факт листування збувальника з покупцем каналами електронної пошти з використанням українського поштового сервісу, слід отримати ухвалу слідчого судді на здійснення тимчасового доступу до листування. Також слід відзначити й необхідність призначення комп'ютерно-технічної чи (і) телекомунікаційної експертизи

щодо вилучених при затриманні та обшуку комп'ютерів, смартфонів, інших пристроїв, використаних підозрюваними для пошуку в мережі Інтернет інформації про збут наркотиків, для встановлення зв'язку та спілкування зі збувальниками з приводу придбання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Друга слідча ситуація. Має місце систематичний збут наркотиків з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій, інформація про збувальника незначна або відсутня. Зазначена слідча ситуація характерна для самостійного виявлення слідчим, детективом чи оперативними працівниками ознак збуту наркотиків, що здійснюється через мережу Інтернет чи із використанням інших сучасних телекомунікаційних технологій або перевірки отриманого від громадян повідомлення про виявлення ознак розповсюдження наркотиків даним способом.

Основні тактичні завдання у цій ситуації полягають у необхідності фіксації факту незаконного збуту наркотиків з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій та встановленні конкретних осіб (збувальника і його співучасників), причетних до цього. Зазначені завдання можуть бути досягнуті шляхом проведення таких слідчих (розшукових) дій, як допит свідка (заявника), огляд місця події (Інтернет-сторінки, сторінки у соціальній комп'ютерній мережі та ін.), направлення доручення в порядку статті 40 КПК України працівникам оперативних підрозділів про проведення слідчих (розшукових) дій, у т.ч. негласних. З дотриманням кримінального процесуального законодавства слід також здійснити тимчасовий доступ до інформації про абонента, що міститься у Інтернет провайдера, щодо діапазону IP-адрес, з яких збувальник здійснював вихід у мережу. За номерами телефонів, посилання на які встановлено при огляді Інтернет-сторінки, доцільно отримати також й ухвалу слідчого судді на здійснення тимчасового доступу до інформації про абонента та деталізацію з'єднань, що міститься у оператора зв'язку, який обслуговує телефонний номер збувальника. Якщо проведеними діями встановлений факт створення спеціального сайту для незаконного збуту наркотиків з

використанням мережі Інтернет, слід отримати ухвалу слідчого судді на здійснення тимчасового доступу до серверів, з яких сайту надаються послуги хостингу, з метою вилучення відповідної інформації. За результатами проведення зазначених слідчих (розшукових) дій проводяться й інші. Зокрема, допити, обшуки, затримання підозрюваних, призначення експертиз тощо.

При документуванні спеціально-створеного для збуту наркотиків сайту слід: а) за допомогою Інтернет-сервісу «whois» встановити реєстратора доменного імені та хостингову компанію; б) надіслати запит до реєстратора доменного імені про надання анкетних даних, повідомлених про себе реєстрантом, номеру телефону, реквізитів електронної скриньки, IP-адрес, що були використані для реєстрації та входу до панелі управління доменним іменем, платіжних реквізитів, використаних для оплати реєстрації доменного імені; в) отримати ухвалу суду на здійснення тимчасового доступу до інформації, що міститься в хостинговій компанії, про особу-замовника послуг хостингу сайту, IP-адресу адміністрування сайту, платіжних реквізитів, використаних для оплати послуг хостингу; г) у разі, якщо послуги реєстрації доменного імені чи хостингу надавались іноземними компаніями, відповідну інформацію можливо отримати по каналах Національної цілодобової мережі контактних пунктів реагування на кіберзлочини.

Огляд місця події може бути проведений: а) за місцем затримання причетних до незаконного обігу наркотиків осіб; б) у всесвітній мережі Інтернет (сторінка в соціальній комп'ютерній мережі або веб-сайт із наявною інформацією про збут певного виду наркотиків, контактними даними особи збувальника тощо); б) за місцем перебування підозрюваного під час виходу у мережу Інтернет для розміщення оголошень про продаж наркотиків, листування із покупцями, надсилання їм повідомлень про місце та ознаки «закладки», ін.

Особливістю огляду місця події, пов'язаною з його «віртуальним» розташуванням є те, що основним об'єктом огляду стає сторінка в соціальній комп'ютерній мережі, веб-сайт із наявною інформацією про збут певних наркотиків, контактними даними особи збувальника, тощо. Під час такого огляду, окрім

безпосередньої письмової фіксації наявної інформації (адреса Інтернет-сторінки, на якій розміщена реклама або пропозиція придбати наркотики, зміст розміщеної інформації, контактні телефони, інші суттєві відомості) шляхом її внесення до протоколу огляду місця події, слід також скопіювати інформацію за допомогою скриншотів (знімків екрану). Вказані скриншоти мають бути скопійовані на носії інформації (бажано, оптичні диски одноразового використання), один з яких виконуватиме роль архівного, а інший – резервного. В подальшому такі носії підписуються, упаковуються належним чином та долучаються до протоколу огляду в якості додатків, про що мають бути зроблені відповідні позначки як у протоколі даної слідчої (розшукової) дій, так і у додатках до нього. Скриншоти також можуть бути роздруковані, а дані роздруківки завірені підписом слідчого і також долучені як додатки до протоколу огляду місця події.

Огляд зазначених об'єктів може бути здійснено і у порядку ч. 2 ст. 264 КПК України, зокрема – у рамках зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту. Це стає можливим тільки в ситуації, коли на момент виникнення необхідності у невідкладному огляді, відомості про вчинене кримінальне правопорушення внесені до ЄРДР і кримінальне провадження розпочато.

Огляд предметів, об'єктами якого стають засоби комп'ютерної техніки, банківські картки, телефонні-картки, що використовувались злочинцями при незаконному обігу наркотиків через Інтернет, а також наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсорі. Огляд зазначених об'єктів може бути здійснений як самостійна слідча (розшукова) дія, так і в рамках огляду місця події.

Запит до адміністрації ресурсу про надання інформації щодо: а) назви облікових записів, від імені яких розміщена реклама, оголошення, останні дати відвідування; б) персональні дані, номер телефону, електронну пошту, що повідомлені про себе особою-користувачем, що здійснила незаконний обіг наркотиків під час реєстрації в мережі Інтернету та ін.; в) IP-адрес, з яких зловмисником здійснювалась реєстрація облікових записів та доступ до них.

Організація тактичної операції з метою встановлення та затримання особи, яка збуває наркотики з використанням мережі Інтернет, у тому числі, шляхом оперативної закупівлі наркотиків. Особливістю даної операції є використання правоохоронцями комп'ютерів та мережі Інтернет для встановлення «зашифрованого» контакту, спілкування та розрахунків зі збувальником, із подальшим долученням до матеріалів кримінального провадження протоколів відповідних слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій, додатків до них у вигляді носіїв комп'ютерної інформації, носіїв із відео- чи (і) аудіо записами та ін., що стануть об'єктами відповідних експертних досліджень.

Так, у кримінальному провадженні про збут наркотичних засобів і психотропних речовин, здійснюваний злочинною організацією, під час досудового слідства було проведено 6 оперативних закупівель.¹³

Затримання підозрюваного. Під час затримання підозрюваного можуть бути вилучені мобільні телефони, пакети із наркотиками, гроші, отримані від незаконного наркобізнесу, у вигляді вітчизняної та іноземної валюти (USD, EUR, ін.), а також банківські картки.

Огляд предметів вилучених при затриманні підозрюваного, а також в ході обшуку, а також при інших слідчих (розшукових) діях. При огляді мобільних телефонів слід звертати увагу на текстові та інші повідомлення, за якими можуть бути встановлені інші факти участі затриманого у незаконному обігу наркотиків, вчиненому з використанням мережі Інтернет, його співучасники, покупці наркотиків, місця, час та інші обставини вчинення даного та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, пересиланням чи збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за допомогою мережі Інтернет.

Також може бути проведений ще один вид огляду – **огляд тіла живої людини або освідування** в порядку ст. 241 КПК

---

¹³ Справу організованої групи закладників наркотиків і психотропів, яка працювала через Інтернет-магазин, направлено до суду. Інформаційне Агенство Інтерфакс-Україна. 20.08.2019р. // URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/608065.html> (дата звернення – 01.11.2020).

України за участю судово-медичного експерта чи лікаря на предмет встановлення на тілі підозрюваного / затриманого слідів ін'єкцій та інших зовнішніх ознак вживання наркотиків, а також знаходження у стані наркотичного сп'яніння тощо.

Допит підозрюваного. Має бути спрямований як на з'ясування механізму вчинення незаконного обігу наркотиків, так і на використання комп'ютерів, інформаційних технологій, мережі Інтернет при підготовці та вчиненні даних кримінальних правопорушень.

Допит осіб, які незаконно придбавали наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори за допомогою сучасних телекомунікаційних та інших технологій, пов'язаний із необхідністю з'ясування обставин, обумовлених застосуванням даного специфічного способу збуту наркотиків. Зокрема, під час допиту покупців слід встановити відомості щодо: 1) джерел походження інформації про придбання наркотиків через мережу Інтернет, месенджери, соціальні сторінки тощо (від кого дізнався, хто надав електронну адресу, телефон, дані сайту); 2) місць, часу виходу в мережу Інтернет з метою ознайомлення з пропозиціями купівлі/продажу наркотику, використаних для цього технічних засобах та контактних даних (логін); 3) характеристики сайту / Інтернет-сторінки (назва чату, блогу, сайту, номер ICQ, адреса електронної пошти, URL-адреса), чату, каналу у месенджері; 4) обставин встановлення контакту зі збувальником та його контактних даних, а також кількості та способів спілкування з розповсюджувачем наркотиків; 5) адресатів та способів оплати за придбані наркотики (поповнення рахунку певного телефонного номеру; надання секретного коду ваучера поповнення рахунку шляхом SMS-повідомлення; здійснення банківського переказу; переказу коштів з рахунку віртуальної банківської картки, криптовалютна транзакція, тощо); 7) часу, обставин, та способу отримання інформації про місце схованки наркотику (Інтернет-повідомлення, SMS- чи MMS-повідомлення, ін.); 8) інших осіб, які замовляли наркотики, використовуючи мережу Інтернет.

Допит осіб, які здійснювали розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за допомогою мережі Інтернет чи з використанням інших

телекомунікаційних технологій передбачає необхідність з'ясування: 1) організаторів та співучасників розповсюдження наркотиків через мережу Інтернет чи інші сучасні телекомунікаційні та інші технології; 2) характеристики схеми незаконного збуту наркотиків (створення сайту чи(і) використання існуючих Інтернет-ресурсів, месенджерів для розміщення реклами та пропозицій щодо продажу наркотиків (назва чату, блогу, сайту, каналу, номер «ICQ», електронної скриньки, URL-адреси); 3) обставин та умов придбання й налагодження комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення і засобів комунікації, що використовувались у злочинних цілях; 4) обставин використання Інтернет (послугами якого Інтернет-провайдера користувався, яким було ім'я користувача, частота зміни контактних даних); 5) місць та часу виходу в мережу Інтернет з метою незаконного збуту наркотиків; 6) способи, час та інші обставини спілкування з покупцями наркотиків, використання з цією метою технічних засобів та Інтернет; 7) способів оплати, обраного виду грошових коштів чи інших видів розрахунків та способів перевірки їх надходження від конкретної особи (покупця); 8) способів передачі наркотиків покупцю; 9) шляхів отримання, конвертації, легалізації та використання коштів, отриманих від збуту наркотиків, ін.

Тимчасовий доступ до речей і документів. За даними виявлених банківських карток слід отримати від фінансових установ відомості про власників карткових рахунків, які брали участь у незаконному обігу наркотиків та послуги яких використовувались для отримання коштів від збуту наркотиків з використанням мережі Інтернет, про рух коштів за цими рахунками, а також фотографій з банкоматів, зроблених при знятті готівки. Також за необхідності слід отримати відеозаписи камер зовнішнього відеоспостереження, прилеглих до банкоматів, де знімалась готівка. У подальшому за отриманими відомостями проводяться слідчі (розшукові) дії, у тому числі негласні, спрямовані на встановлення всіх осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет, їх затримання та притягнення до кримінальної відповідальності.

Також слід отримати ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів з метою отримання від Інтернет-

провайдерів інформації щодо користувачів Інтернет-сайтів та власників поштових скриньок, які брали чи могли брати участь у незаконному обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет, а також окремо про огляд отриманої інформації та її носіїв.

Доручення в порядку статті 40 КПК України про проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних, спрямованих на встановлення співучасників незаконного обігу наркотиків з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій (у тому числі, які мешкають у інших населених пунктах) та їхнє затримання. За необхідності до таких доручень слід додавати відповідні ухвали суду.

Обшуки у кримінальних провадженнях за фактом збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій проводяться за місцем проживання, роботи, зберігання майна підозрюваного, місцем здійснення незаконних операцій з наркотиками, ін.

Метою проведення зазначених обшуків є відшукання та вилучення:

а) наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи (і) прекурсорів, засобів та знарядь для їхнього виготовлення чи (і) виробництва, пакувальних матеріалів, чернеток із записами про покупців, обсяги торгівлі тощо);

б) комп'ютерного обладнання та телекомунікаційних засобів, що використовував підозрюваний у злочинних цілях (ЕОМ, інші засоби комунікації та комплектуючі деталі до них, цифрові модеми провідного та безпроводного Інтернет-зв'язку, засоби цифрового відео- та аудіо- зв'язку (веб-камери, мікрофони тощо), фото-відеотехніка (якщо повідомлення про місцезнаходження наркотиків надходило у відео- або фотографічному форматі, у оголошеннях про збут наркотиків, розміщених у Інтернет, містились фото та відео файли), термінали рухомого (мобільного) зв'язку – телефонні апарати (із зазначенням їх ІМЕІ-номерів), картки поповнення рахунку операторів (провайдерів) телекомунікацій (Інтернет та мобільного зв'язку), телефонні SIM-картки операторів (провайдерів) телекомунікацій, використані пластикові пакування карток

поповнення рахунку операторів (провайдерів) телекомунікацій та SIM-карток;

в) носіїв комп'ютерної інформації із відомостями про відвідування певних сайтів, створення і розміщення рекламних оголошень на певних Інтернет-сторінках, листування із конкретними особами з приводу незаконного обігу наркотиків, ін.;

г) предметів, документів та відомостей про отримання та використання грошових коштів від незаконного обігу наркотиків (паперові чеки банківських установ про отримання грошових коштів, договори з банком чи банківськими установами про відкриття банківського рахунку, установчі документи про відкриття підприємства, установи, організації, пластикові магнітні картки банківських установ, кошти, які були предметом оперативної закупівлі наркотиків, інші документи, які підтверджують здійснення грошових оборотів (накладні, розписки, чеки, декларації, договори тощо), а також кошти, цінності, інші предмети, які могли бути отримані в результаті вчинення протиправної діяльності.

Так, у кримінальному провадженні в ході обшуків за місцями проживання фігурантів виявлено та вилучено наркотичні засоби та психотропи у великих та особливо великих розмірах (героїн, амфетамін, «солі», канабіс тощо), пристосування для їх вживання, ваги, пакувальний матеріал, банківські картки, гроші, а також системний блок, на якому фахівці кіберполіції виявили фотоматеріали із зображенням місць схованок наркотиків.¹⁴

Призначення судових експертиз:

1) експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, яка дозволяє розпізнати й встановити належність досліджуваного об'єкту до наркотику, встановити присутність на предметі-носії слідів наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, визначити кількісний вміст та можливість виготовлення з представлених речовин наркотичних засобів та психотропних речовин;

2) судово-медичної експертизи підозрюваного для встановлення наявності на його тілі тілесних ушкоджень, слідів ін'єкцій, часу та механізму їх виникнення, ступеня тяжкості тощо;

---

¹⁴ Справу організованої групи закладників наркотиків і психотропів, яка працювала через Інтернет-магазин, направлено до суду. Інформаційне Агенство Інтерфакс-Україна. 20.08.2019 р. // URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/608065.html>

3) *дактилоскопічної експертизи* за відбитками пальців на упакуванні наркотиків, обладнанні для його виготовлення, портативних носіях інформації (флеш-пам'ять, оптичні диски), комп'ютерній техніці, смартфонах, банківських картках та інших предметах, виявлених під час огляду чи(і) обшуку з метою встановлення всіх співучасників незаконного обігу наркотиків;

4) *комп'ютерно-технічної експертизи* з метою встановлення наявності на носіях інформації, у засобах комунікації, комп'ютерах тощо певної інформації (наприклад, відомостей про відвідування певних сайтів, створення і розміщення рекламних оголошень на певних Інтернет сторінках, листування із конкретними особами з приводу незаконного обігу наркотиків, ін.), часу її утворення, наявності певного програмного забезпечення, що дозволило створити графічні, текстові, відео-файли із інформацією про продаж певних видів наркотиків, ін.;

5) *телекомунікаційної експертизи* (новий вид експертиз). На сьогодні єдиним дієвим способом пошуку слідів злочину вчиненого з використанням електронних платіжних систем, криптовалют, інших віртуальних коштів, та перетворення потенційної інформації що знаходиться в цих слідах злочину в доказову інформацію є проведення телекомунікаційної експертизи. Вона проводиться з метою вирішення таких питань: діагностичних – щодо виявлення властивостей і стану об'єктів, наданих на експертизу, як при їх безпосередньому вивченні, так і по їхньому відображенню; аналізу ситуації в цілому, коли після дослідження стану об'єктів чи їхніх відображень встановлюється їх взаємозв'язок, наявність зв'язку окремих явищ між собою і з подією злочину; ідентифікаційних для ототожнення конкретного телекомунікаційного засобу в мережі чи(і) конкретного користувача телекомунікаційного засобу; встановлення факту переведення коштів між електронними гаманцями (в тому числі криптовалютними, або інших віртуальних коштів); встановлення факту наявності коштів на конкретному електронному гаманці (в тому числі криптовалютному, або інших віртуальних коштів); з якого були проведенні зазначені операції з переміщення коштів з або на конкретний електронний гаманець (в тому числі криптовалютний, або інших віртуальних коштів); ідентифікації

користувача конкретного телекомунікаційного засобу; визначення імовірного знаходження (географічного, за координатами) телекомунікаційного засобу в певний проміжок часу; трекінгу (відстеження маршруту) вже проведених та поточних поштових відправлень; фіксування та документування фактів створення та підтримання електронних ресурсів з незаконного розповсюдження наркотичних засобів; встановлення факту електронної переписки між злочинцями, або злочинцями та кінцевими споживачами наркотичних засобів (на форумах, за допомогою месенджерів, у соціальних комп'ютерних мережах, мобільним зв'язком та ін.);

б) *судової-наркологічної експертизи підозрюваного* з метою встановлення наркотичної залежності чи(і) *психіатричної експертизи* для вирішення питань його осудності (за необхідності);

7) *інших судових експертиз* за всіма вилученими об'єктами з метою з'ясування та доказування всіх обставин механізму вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, вчиненим через Інтернет.

Пошук та вилучення записів камер зовнішнього чи(і) внутрішнього відеоспостереження, у яких зафіксовано перебування підозрюваного у приміщеннях чи інших місцях, де він виходив у мережу Інтернет (Інтернет клуби, зони покриття Wi-Fi тощо), здійснював закладку наркотиків, отримував грошові кошти у банку чи(і) банкоматі тощо.

Допит в якості ***свідків*** осіб, яким відомі певні обставини вчиненого злочину. До таких осіб можуть бути віднесені особи, які: 1) виявили відомості про незаконний обіг наркотиків, наприклад, рекламу, оголошення на Інтернет-сайтах чи сторінках у соціальних мережах, адреси каналів, чатів у месенджерах тощо; 2) як співробітники Інтернет-кав'ярень надавали послуги доступу до Інтернет підозрюваним у незаконному обігу наркотиків; 3) виявили «закладки» з наркотиками та повідомили про це поліцію; 4) проживають неподалік місць виявлених «закладок» та бачили підозрілих осіб, які могли бути причетні до приховування наркотиків у цих місцях; 5) стали очевидцями затримання осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків та ін. Відповідно, у ході допиту зазначених осіб слід максимально уточнити й деталізувати обставини, які вони безпосередньо спостерігали та які допоможуть

встановити і довести причетність конкретних осіб до незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів з використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій. Також в якості свідків у кримінальних провадженнях про досліджувані злочини можуть бути допитані родичі, члени родини, друзі, знайомі підозрюваних, співробітники правоохоронних органів, споживачі наркотиків, інші особи.

Збір відомостей, що характеризують особу підозрюваного(них). Зважаючи на механізм незаконного обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет, особливу увагу слід приділити виявленню документів чи інших джерел інформації про наявність у підозрюваного освіти у галузі комп'ютерних технологій, досвіду роботи у відповідній сфері, наявності відповідних практичних вмінь та навичок. В окремих випадках виникає потреба у вилученні й інших документів, що характеризують підозрюваного (наприклад, медичних карток з медичних закладів, довідок про лікування, знаходження на обліку у нарколога, психіатра та ін.) з метою їх долучення до матеріалів кримінального провадження, використання при призначенні і проведенні певних судових експертиз тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1) Бугайчук К.Л., Савченко О.О., Прібиткова Н.В. Особливості досудового розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в умовах нового кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства: науково-методичні рекомендації. Х., 2015. 99 с.

2) Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

3) Идеальная площадка. Торговля наркотиками быстро переходит в интернет. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/events/3503719-ydealnaia-ploschadka-torhovlia-narkotykamy-bystro-perekhodyt-v-ynternet>

4) Інструкція з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 01 листопада 2016 року №1145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16>.

5) Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах судових експертиз і експертних досліджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена Наказом МВС України 17.07.2017 за № 591, зареєстрована Наказом Міністерства Юстиції України 18.08.2017 р. за № 1024/30892. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

6) Інструкція про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: затв. наказом МВС України від 6 липня 2017 року № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

7) Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС, СБУ, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

- 8) Кваліфікація та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за допомогою мережі Інтернет: метод. реком. [Текст] // [О. Ю. Татаров, О. М. Стрільців, В. Б. Школьний та ін.]. К. : ГСУ МВС України, Нац. акад. внутр. справ. 2012. 30 с.
- 9) Книженко С. О., Деменко Т. В. Криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. *Форум права*. 2012. № 4. С. 470–474. URL: <http://arhive.nbuiv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12ksoatr.pdf>.
- 10) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
- 11) Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
- 12) Коршенко В. А. Теоретичні та методичні основи судової телекомунікаційної експертизи: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 19 с.
- 13) Косміна Н. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2011.
- 14) Криміналістика : підручник / [В. Д. Берназ, В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2011. 666 с.
- 15) Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
- 16) Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- 17) Лапта С. П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2006. 234 с.
- 18) Лащук О. Типові слідчі ситуації під час збуту наркотичних засобів та психотропних речовин із використанням інтернет-мережі із використанням інтернет-мережі. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені*

Е.О. Дідоренка. 2020. № 3 (91). С. 267-278.
<https://doi.org/10.33766/2524-0323.91.267-278>.

19) Лозова С. М. Деякі особливості проведення допитів, очних ставок за участю особи, яка вживає наркотичні засоби. *Криміналістичний вісник*. 2009. № 1 (11), С. 99-102.

20) Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 728 с.

21) Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (Рішення, внесені до Єдиного реєстру судових рішень за період з 2018 року по жовтень 2020 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KKS_VS.pdf.

22) Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: затв. Наказо Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

23) Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

24) Про затвердження таблиць невеликих, великих і особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться в незаконному обігу: наказ Міністерства охорони здоров'я від 1 серпня 2000 року №188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00#Text>.

25) Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 р. №62/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/62/95-вр>.

26) Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15 лютого 1995 року № 60-95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр>.

27) Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

28) Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: Монографія. К.: НАВС, 2002. 202 с.

29) Удод А.П. Наркотичні засоби, психотропні речовини та їх розпізнавання: метод. посіб. К.: МВС України ЕКУ УБНОН, 1997. 115 с.

30) Черних В.П., Гризодуб О.І., Шаповалов В.В. (мл), Бондаренко В.В., Косміна Н.М. Судово-фармацевтичне дослідження особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин. Методичні рекомендації. Х, 2007. 59 с.

31) Щербаковський М.Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 559 с.

ВИТЯГ ІЗ ОГЛЯДУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ У СКЛАДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ У ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (РІШЕННЯ ЗА ПЕРІОД З 01 СІЧНЯ 2018 РОКУ ПО ТРАВЕНЬ 2020 РОКУ)

*перевірити актуальність
витягів завжди можна
за QR-посиланням*

РОЗДІЛ 1. Кваліфікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення

Суспільно небезпечні діяння

Під схиланням до вживання наркотичних засобів (ст. 315 КК) слід розуміти будь-які умисні ненасильницькі дії, спрямовані на те, щоб викликати в інших осіб бажання вжити наркотичні засоби хоча б один раз (наприклад, пропозиція, угода, рекомендація, переконання)

ВС розглянув касаційну скаргу засудженого ОСОБА_2, а також касаційну скаргу прокурора на вирок апеляційного суду від 19 травня 2016 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_2 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 315 КК.

За вироком суду першої інстанції від 7 серпня 2015 року ОСОБА_2 визнано невинуватим у пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 317, ч. 1 ст. 315, ч. 2 ст. 309 КК і виправдано.

Згідно з обвинувальним актом ОСОБА_2 обвинувачувався у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 317, ч. 1 ст. 315, ч. 2 ст. 309 КК, у зв'язку з тим, що він, перебуваючи разом із ОСОБА_3, маючи умисел схилити останню до вживання наркотичних засобів, вчинив умисні дії, направлені на вмовляння ОСОБА_3 вжити особливо небезпечний

наркотичний засіб. У результаті вмовлянь ОСОБА_2 ОСОБА_3, вживши наркотичний засіб, отримала наркотичне сп'яніння. Крім того, ОСОБА_2 незаконно виготовив і зберігав без мети збуту особливо небезпечний наркотичний засіб, який був виявлений і вилучений працівниками правоохоронних органів.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції в частині виправдання

ОСОБА_2 за ч. 1 ст. 315 КК та ч. 2 ст. 309 КК й ухвалив новий вирок, яким визнав підсудного винним за ч. 1 ст. 315 КК та ч. 1 ст. 309 КК.

ВС залишив без змін вирок апеляційного суду від 19 травня 2016 року, а касаційну скаргу засудженого та касаційну скаргу прокурора – без задоволення, мотивувавши своє рішення таким.

З огляду на положення ст. 315 КК об'єктивна сторона цього злочину характеризується схилянням певної особи до вживання наркотичних засобів. Під схилянням до вживання вказаних засобів слід розуміти будь-які умисні ненасильницькі дії, спрямовані на збудження в інших осіб бажання вжити наркотичні засоби хоча б один раз (пропозиція, угода, рекомендація, переконання).

Детальніше з текстом постанови
у справі № 589/3675/13-к
можна ознайомитись за посиланням

Вирощування конопель (ст. 310 КК) має місце як у випадку, коли відповідні рослини спеціально висаджувалися обвинуваченим або іншою особою, так і в разі, коли рослини конопель були дикорослими, але особа доглядала за їх посівами, забезпечуючи ріст та дозрівання конопель

ВС розглянув касаційну скаргу засудженої ОСОБА_1 на вирок апеляційного суду від 11 червня 2019 року за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 310 КК.

За вироком місцевого суду ОСОБА_1, обвинувачену у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 310 КК, виправдано у зв'язку з відсутністю події кримінального правопорушення. Виправдовуючи ОСОБА_1, місцевий суд у частині кваліфікації дій за ч. 1 ст. 310 КК вказав, що будь-які докази, як самотійно, так і в сукупності, жодним чином не вказують та не доводять того, що ОСОБА_1 здійснювала

будь-які дії з вирощування конопель, а саме це їй ставиться в вину. Стороною обвинувачення не надано жодних доказів, які б вказували на те, що ОСОБА_1 виконувала будь-які роботи з догляду за коноплями, як то обробка міжрядь, боротьба зі шкідниками і хворобами, знищення бур'янів, підживлення добривами, поливання та інші дії, не встановлено час виконання цих робіт, що є важливим для кваліфікації злочинів даної категорії, оскільки саме з моменту проведення робіт з догляду за посівами конопель злочин є закінченим.

Апеляційний суд вирок районного суду скасував, визнав ОСОБА_1 винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 310 КК. У вирокі від 11 червня 2019 року було зазначено, зокрема, що для доведення вирощування конопель не є важливим, були посаджені ці рослини ОСОБОЮ_1 чи кимось іншим або ж вони є дикорослими. Окрім того, як було встановлено судом, рослини конопель не висаджувалися рядками, проте їх не було знищено між рядками в ході просапання квасолі, а їх розмір (від 50 см до 2 м) та відсутність інших рослин, які могли самовільно вирости, свідчать про умисне збереження рослин коноплі. Також невстановлення агротехнічних засобів, а саме часу просапання, боротьби зі шкідниками, підживлення добривами, поливання та знищення бур'янів, апеляційний суд не взяв до уваги, оскільки наявність всіх зазначених ознак не є обов'язковою. Встановлення в даному випадку відсутності бур'янів та просапання, а також ріст коноплі до 2 м свідчить про їх вирощування на земельній ділянці тривалий час та що ОСОБА_1 не вживалися заходи до їх знищення.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі Третьої судової палати Касаційного кримінального суду прийняв постанову, якою вирок апеляційного суду від 11 червня 2019 року щодо ОСОБА_1 залишив без зміни, а касаційну скаргу засудженої ОСОБА_1 – без задоволення.

У цій постанові Верховний Суд надав свою оцінку даним, зафіксованим у протоколі обшуку, та дійшов висновку, що рослини конопель не висаджувалися рядками, проте їх не було знищено між рядками в ході просапання квасолі, а їх розмір (від 50 см до 2 м) та відсутність інших рослин, які могли самовільно вирости, свідчать про умисне збереження рослин коноплі. Тому колегія суддів вважає доведеною під час судового розгляду об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 310 КК, оскільки для доведення вирощування

конопель не є важливим, були посаджені ці рослини ОСОБОЮ_1 чи кимось іншим або ж чи є вони дикорослими.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 141/1201/16-к
можна ознайомитись за посиланням*

Суб'єктивні ознаки

Відповідальність за збут наркотичних засобів настає незалежно від їх розміру (ст. 307 КК). Про те, що злочин, передбачений ст. 307 КК, було вчинено з метою збуту наркотичних засобів може вказувати сукупність таких обставин, як посада, яку обіймав обвинувачений на момент вчинення злочину, та його функціональні обов'язки, його поведінка під час вчинення злочину, сукупність наркотичних засобів різних видів, їх кількість, спосіб упакування та розфасування, а також методи приховування.

ВС розглянув касаційну скаргу засудженого ОСОБА_2 та касаційну скаргу прокурора на вирок місцевого суду від 19 квітня 2017 року й ухвалу апеляційного суду від 24 жовтня 2017 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_2 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 364 КК.

За вирокком місцевого суду від 19 квітня 2017 року ОСОБА_2 засуджено за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 364 КК. Особа_2, будучи працівником правоохоронного органу, маючи умисел на незаконне придбання, зберігання, перевезення з метою збуту психотропних речовин у місцях позбавлення волі, діючи з корисливих мотивів, придбав у невстановленої слідством особи психотропну речовину, обіг якої обмежено. Цю речовину він переніс до свого помешкання, де розфасував, з метою подальшого збуту. Крім того, ОСОБА_2 повторно, маючи умисел на незаконне придбання, зберігання, перевезення з метою збуту та збут особливо небезпечних наркотичних засобів, придбав у невстановленої під час слідства особи особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено, та переніс до місця свого проживання, де розфасував. Всі зазначені наркотичні засоби та психотропні речовини зберігав з метою подальшого збуту за місцем свого проживання. Надалі, продовжуючи свої умисні дії, маючи прямий умисел, направлений на збут особливо небезпечного наркотичного засобу та психотропної речовини у місце позбавлення волі, будучи членом групи, що забезпечує нагляд на добу у

виправній колонії, намагаючись пронести зазначені особливо небезпечний наркотичний засіб і психотропну речовину на територію колонії з метою подальшого збуту невстановленим слідством особам, ОСОБА_2 був викритий оперуповноваженими працівниками зазначеної колонії під час особистого огляду.

Апеляційний суд вирок суду першої інстанції залишив без змін.

За результатами розгляду ВС залишив без змін вирок місцевого суду від 19 квітня 2017 року й ухвалу апеляційного суду від 24 жовтня 2017 року щодо ОСОБА_2, а касаційні скарги засудженого ОСОБА_2 та прокурора – без задоволення, вказавши таке.

Місцевий суд ретельно перевіряв доводи засудженого та сторони захисту про те, що наркотичні засоби були перенесені на територію виправної колонії для власного вживання, та обґрунтовано розцінив їх як неправдиві і такі, що спростовуються сукупністю досліджених доказів. На підтвердження умислу у засудженого на збут наркотичних засобів суд врахував посаду ОСОБА_2, його функціональні обов'язки, поведінку, сукупність різного роду наркотичних засобів, їх кількість, спосіб упакування та розфасування й методи приховування. При цьому суд зазначив, що відповідальність на збут наркотичних засобів настає незалежно від їх розміру. Також суд перевіряв і версію сторони захисту про лікування обвинуваченого від синдрому залежності, поєднаного з вживанням наркотичних засобів та психотропних речовин, відповідно до копії довідки та правильно зазначив, що такі твердження спростовуються наданими стороною обвинувачення довідками, згідно з якими ОСОБА_2 на спеціальних обліках не перебував.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 711/2259/16-к
можна ознайомитись за посиланням*

Великий або особливо великий розмір наркотичного засобу, психотропної речовини їх аналогу або прекурсору, спосіб упакування та розфасування відповідної речовини може свідчити про наявність в особи умислу на збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів за наявності й інших достатніх, взаємопов'язаних між собою доказів, які в сукупності вказують на те, що особа мала умисел на збут цих речовин (зокрема, поведінка суб'єкта злочину, дані про те, що особа сама не вживає наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а виготовляє та зберігає їх)

ВС розглянув касаційні скарги засудженого ОСОБА_1 та прокурора на вирок місцевого суду від 30 червня 2017 року та ухвалу апеляційного суду від 22 вересня 2017 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК.

Вироком місцевого суду від 30 червня 2017 року ОСОБА_1 засуджено за ч. 2 ст. 307 КК. ОСОБА_1 визнано винуватим у тому, що він на відкритій місцевості за магазином «Епіцентр» знайшов (придбав) психотропну речовину, обіг якої обмежено, – амфетамін загальною масою 7,099 г, що є великим розміром, яка знаходилась у пачці з-під сигарет і була розфасована у 49 пакетів, яку ОСОБА_1, перебуваючи у стані, викликаному вживанням наркотичних засобів, зберігав при собі з метою збуту до моменту вилучення у нього її працівниками поліції цього ж дня об 11:00.

Ухвалою апеляційного суду вирок суду першої інстанції залишено без зміни.

У касаційній скарзі засуджений ОСОБА_1, посилаючись на неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, просить вирок місцевого суду та ухвалу суду апеляційної інстанції щодо нього скасувати і призначити новий розгляд в суді першої інстанції. Вказує, що умислу на збут психотропної речовини він не мав, а тому за ч. 2 ст. 307 КК його дії кваліфіковано неправильно.

ВС касаційну скаргу засудженого ОСОБА_1 задовольнив частково, скасував ухвалу апеляційного суду щодо ОСОБА_1 і призначив новий розгляд в суді апеляційної інстанції, мотивуючи своє рішення таким.

Про умисел на збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів може свідчити як відповідна домовленість із особою, яка придбала ці засоби чи речовини, так і інші обставини, зокрема: великий або особливо великий їх розмір; спосіб упакування та розфасування; поведінка суб'єкта злочину; те, що особа сама наркотичні засоби або психотропні речовини не вживає, але виготовляє та зберігає їх тощо. При цьому, якщо висновок суду про наявність умислу особи на збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів ґрунтується на великому або особливо великому розмірі відповідної речовини, її упакуванні та розфасуванні, то у такому випадку повинні бути досліджені обставини, за яких особа придбала відповідний засіб чи речовину, в тому числі чи залежало від волі особи те, який розмір речовини опиниться у володінні особи та її розфасування. Зокрема, якщо особа здійснює свідоме

придбання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів у значному розмірі (шляхом купівлі, обміну, безоплатно і т. ін.), виготовляє їх, зберігає у відповідному фасуванні, що об'єктивно перевищує потреби такої особи у власному вживанні, то в такому випадку може мати місце умисел на збут. Якщо ж волею особи не обумовлено те, скільки наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів опиняться у її володінні (як у випадку зі знахідкою), то у такому разі умисел на збут потребує більш ретельного дослідження.

Як встановлено судом у вирокі, психотропну речовину у великому розмірі, поміщену у пачку з-під сигарет та розфасовану у 49 пакетиків, ОСОБА_1 знайшов 03 серпня 2016 року на відкритій місцевості, після чого об 11:00 був затриманий працівниками поліції. Тобто, виходячи з встановлених судом фактичних обставин кримінального провадження, з моменту придбання ОСОБА_1 психотропної речовини шляхом знахідки до моменту видачі її працівникам поліції минув фактично незначний проміжок часу. Тому для об'єктивного висновку про умисел засудженого на збут психотропної речовини необхідним є дослідження обставин її придбання та зберігання, а також встановлення моменту виникнення відповідного умислу, враховуючи, що психотропну речовину у вказаному розмірі та фасуванні ОСОБА_1 зберігав незначний проміжок часу після того, як її знайшов.

Однак вказані обставини не отримали жодної оцінки у вирокі.

З огляду на це висновок суду про те, що, знайшовши психотропну речовину, ОСОБА_1 мав умисел на її незаконний збут, без підтвердження такого висновку іншими доказами, окрім великого розміру психотропної речовини та її розфасування, колегія суддів вважає передчасним.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 712/13128/16-к
можна ознайомитись за посиланням*

Стадії вчинення злочинів

Ввезення на територію України психотропної речовини утворює закінчений склад злочину, передбачений ст. 305 КК, якщо таку речовину було виявлено під час митного контролю після її переміщення через митний кордон України на її митну територію. Про умисел на збут психотропної речовини можуть свідчити, зокрема, такі обставини, як надмірна для вживання однією особою кількість вилученої речовини,

вжиття засудженим додаткових заходів конспірації своєї діяльності, спосіб та засоби оплати за психотропну речовину, показання свідків про намір засудженого пригощати цією речовиною знайомих осіб

ВС розглянув касаційні скарги захисників ОСОБА_2 та ОСОБА_3 на вирок місцевого суду від 04 квітня 2019 року та ухвалу апеляційного суду від 07 червня 2019 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 305, ч. 3 ст. 307, ч. 1 ст. 309 КК.

За вирокком місцевого суду від 4 квітня 2019 року ОСОБА_1 засуджено за ч. 3 ст. 305, ч. 3 ст. 307, ч. 1 ст. 309 КК та визнано винуватим у тому, що він за попередньою змовою з ОСОБА_2 у лютому 2017 року замовив через мережу «Інтернет» з Королівства Нідерландів до України 401 таблетку, які містять у своєму складі психотропну речовину 3, 4-метилендіокси-N-метамфетамин (МДМА).

У касаційній скарзі захисник ОСОБА_3 просить скасувати ухвалу апеляційного суду та призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції. Зазначає, що апеляційний суд не звернув уваги на порушення, допущені під час розгляду справи в суді першої інстанції, а саме що винуватість ОСОБА_1 у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 305, ч. 3 ст. 307 КК, не доведена належними та допустимими доказами, оскільки у засудженого не було умислу на збут психотропної речовини та не доведено переміщення через митний кордон України. Вказує про недопустимість таких доказів, як протокол огляду предметів (телефону та бандеролі).

Колегія судді ВС рішення, що оскаржувалися, залишила без зміни, мотивуючи це таким.

Судами було вірно встановлено, що ОСОБА_1 мав на меті саме збут психотропної речовини, що підтверджується кількістю вилученої речовини, яка є надмірним розміром для вживання однією особою, враховано, що засуджений не перебував на обліку у лікаря-нарколога та не був особою, яка постійно вживає наркотичні або психотропні речовини. Крім того, з матеріалів кримінального провадження вбачається, що засуджений вживав додаткових заходів для конспірації своєї діяльності, зокрема, просив інших осіб отримати на пошті психотропні речовини, що були ним замовлені на ім'я особи, яка не була обізнана зі справжнім вмістом посилки. Також згідно з показаннями самого засудженого та свідків ОСОБА_1 сплатив за цю речовину біткоїнами, що придбав на позичені кошти, які обіцяв повернути у більшому розмірі (з відсотками), а

також свідки стверджували про намір ОСОБА_1 пригостити друзів психотропною речовиною. Протоколом огляду мобільного телефону доведено, що в переписці у програмі «Телеграм» засуджений обговорює з іншим користувачем суми грошей, за які можна продавати товар.

Усім наведеним доказами суд дав відповідну оцінку та дійшов правильного висновку про наявність у ОСОБА_1 умислу на збут психотропної речовини.

Що стосується доводів касаційної скарги захисника ОСОБА_3 про відсутність складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 305 КК, оскільки не доведено переміщення психотропних речовин через державний кордон, то вони спростовуються наступним.

Під переміщенням через митний кордон слід розуміти ввезення на митну територію України психотропних речовин у будь-який спосіб. Предмети контрабанди можуть бути переміщені через сухопутний, морський або повітряний кордон як разом з особами, які його перетинають, так і окремо від них, наприклад, у разі відправлення вантажу поштою. Обов'язковою ознакою складу злочину є місце його вчинення – це митний кордон. Митний кордон збігається з державним кордоном України, за винятком меж спеціальних митних зон. Межі території спеціальних митних зон є складовою митного кордону України.

З матеріалів провадження встановлено, що ОСОБА_1 придбав психотропну речовину МДМА через мережу «Інтернет», посилка із зазначеною речовиною була направлена з Нідерландів особі, з якою ОСОБА_1 попередньо домовився про отримання такої посилки – ОСОБА_5, та прибула до ДОПП ПАТ «Укрпошта». Під час огляду даного відправлення на митниці було виявлено 401 таблетку з маркуванням «Tesla», взяті проби товару, в якому згідно з висновком експерта містилася особливо небезпечна психотропна речовина, обіг якої заборонено.

Оскільки вказану речовину було виявлено саме під час митного контролю, то суд вірно кваліфікував дії засудженого за ч. 3 ст. 305 КК.

Безпідставним є і твердження захисника про те, що під час досудового розслідування було здійснено незаконний (без постанови слідчого судді) доступ до відомостей з електронних інформаційних мереж, який оформлено як протокол огляду предмета – телефону. Сутність такої НСРД, як доступ до зняття інформації з електронних інформаційних систем, полягає у здійсненні на підставі ухвали слідчого судді пошуку, виявлення і фіксації відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або

її частин, доступ до яких обмежений власником, володільцем або утримувачем системи розміщення її у публічно недоступному місці, житлі чи іншому володінні особи або логічним захистом доступу, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача. Зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин можливе без дозволу слідчого судді, якщо доступ до них не обмежується їх власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Що стосується інформації, яка була наявна в мобільному телефоні ОСОБА_1, то вона була досліджена шляхом включення телефону та огляду текстових повідомлень, які в ньому знаходились та доступ до яких не був пов'язаний із наданням володільцем відповідного серверу (оператором мобільного зв'язку) доступу до електронних інформаційних систем. В даному випадку орган досудового розслідування провів огляд предмета – телефону та оформив його відповідним протоколом, який складений з дотриманням вимог КПК.

За таких обставин ВС не вбачає жодних порушень вимог кримінального процесуального закону при розгляді даного кримінального провадження.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 727/6578/17
можна ознайомитися за посиланням*

Виявлення психотропної речовини в ході митного огляду поштового відправлення, що надійшло на ім'я засудженого, до фактичного переміщення через митний кордон України утворює закінчений замах на злочин, передбачений ст. 305 КК

ВС розглянув касаційну скаргу прокурора на вирок апеляційного суду від 21 грудня 2016 року у кримінальному провадженні щодо ОСОБА_1, засудженого

за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 15 та ч. 3 ст. 305, ч. 2 ст. 12, ч. 2 ст. 309, ч. 1 ст. 309, ч. 3 ст. 309 КК.

Вироком місцевого суду ОСОБА_7 засуджено за ч. 3 ст. 305 КК, ч. 1 ст. 309 КК, ч. 3 ст. 309 КК. ОСОБА_7 визнаний винуватим у тому, що за місцем свого проживання замовив у невстановленої особи особливо небезпечну психотропну речовину, за що перерахував на анонімний

рахунок суму коштів та надав особисту інформацію для отримання замовлення. У ході митного огляду в поштовому відправленні, що надійшло на адресу ОСОБА_7, було виявлено пігулки, які містили у своєму складі особливо небезпечну психотропну речовину в особливо великому розмірі. Пізніше у відділенні зв'язку ОСОБА_7 отримав відправлення та був затриманий співробітниками СБУ. Крім того, в ході огляду місця проживання ОСОБА_7 було вилучено пігулки, які містили у своєму складі особливо небезпечну психотропну речовину, а також пакет із речовиною рослинного походження, яка містила у своєму складі особливо небезпечну психотропну речовину в особливо великому розмірі. Зазначені речовини ОСОБА_7 придбав за невстановлених обставин та зберігав без мети збуту.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції та ухвалив новий вирок від 12 квітня 2018 року, яким визнав ОСОБА_7 винним у вчиненні злочинів за ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 305 КК; за ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 309 КК; за ч. 1 ст. 309 КК; за ч. 3 ст. 309 КК. Перекваліфікував дії ОСОБА_7 з ч. 3 ст. 305 КК на ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 305 КК, обґрунтувавши своє рішення тим, що предмет контрабанди було виявлено під час проведення митного огляду, тобто до його фактичного переміщення через митний кордон України. Суд визнав доведеним, що ОСОБА_7 шляхом контрабанди вчинив закінчений замах на незаконне придбання особливо небезпечної психотропної речовини в особливо великому розмірі без мети збуту. Ці дії засудженого апеляційний суд кваліфікував за ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 309 КК.

За результатами розгляду ВС прийняв постанову, в якій залишив без змін вирок апеляційного суду щодо ОСОБА_7, а касаційну скаргу прокурора – без задоволення, мотивуючи це таким.

За встановлених судами фактичних обставин справи психотропну речовину

«МДМА» було виявлено в ході митного огляду поштового відправлення, яке надійшло на ім'я ОСОБА_7 Отже, предмет контрабанди фактично не був переміщений через митний кордон. На підставі п. 8 постанови Пленуму ВСУ від 3 червня 2005 року № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил», ВС констатував, що контрабанда вважається закінченим злочином з моменту незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України. Замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлено до переміщення через митний кордон України (під час огляду чи переогляду

товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо).

З огляду на викладене вище ВС дійшов висновку, що дії засудженого, пов'язані з переміщенням психотропних речовин з приховуванням від митного контролю, слід вважати закінченим замахом на злочин, Суд не вбачає підстав для відступу від судової практики та орієнтирів, викладених у п.8 постанови

Пленуму ВСУ від 03 червня 2005 року № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил».

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 755/23519/14-к
можна ознайомитись за посиланням*

Якщо особа мала умисел на передачу наркотичного засобу, але не довела свого злочину до кінця, оскільки була затримана в порядку ст. 208 КПК, то це виключає наявність у діях цієї особи ознак добровільної відмови при незакінченому злочині, передбачених ч. 1 ст. 17 КК

ВС розглянув касаційну скаргу захисника ОСОБА_3 на вирок місцевого суду від 16 квітня 2018 року та ухвалу апеляційного суду від 17 липня 2018 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 15 і ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 368 КК.

За вироком суду першої інстанції від 16 квітня 2018 року ОСОБА_1 визнано винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 368 КК, за ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 307 КК. Як встановлено судом, ОСОБА_1 визнано винуватим у тому, що він, будучи службовою особою, яка постійно здійснює функції представника влади, в силу ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» будучи працівником правоохоронного органу, всупереч статтям 1–3 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», частинам 6–12, 15 ст. 4 Положення про Державну пенітенціарну службу України, діючи умисно, з метою власного незаконного збагачення, отримав від ОСОБА_2 імітаційну психотропну речовину для передачі її одному із засуджених на територію виправної колонії, проте з причин, що не залежали від його волі,

не вчинив усіх дій, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця, та не довів свого злочинного умислу, спрямованого на передачу психотропної речовини у місця позбавлення волі, до кінця, оскільки був затриманий в порядку ст. 208 КПК. Крім того, ОСОБА_1, використовуючи своє службове становища, діючи умисно, з метою власного незаконного збагачення, в інтересах третьої особи, отримав від ОСОБА_2 неправомірну вигоду у вигляді грошових коштів за передачу імітаційної психотропної речовини та мобільного телефону на територію виправної колонії.

Апеляційний суд вирок суду першої інстанції залишив без зміни.

За результатами розгляду ВС прийняв постанову, в якій залишив без змін вирок місцевого суду та ухвалу апеляційного суду, а касаційну скаргу захисника – без задоволення.

У постанові було встановлено, що висновок суду про доведеність винуватості ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 307, ґрунтується на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджено доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими відповідно до ст. 94 КПК.

Ознаками добровільної відмови від злочину відповідно до ст. 17 КК є остаточне припинення особою готування до злочину або замаху на злочин, відмова від злочину з волі самої особи, наявність в особі усвідомлення можливості довести злочин до кінця. При добровільній відмові від злочину особа свідомо, зі своєї волі, за власним бажанням припиняє злочинне посягання, не доводить його до кінця, виходячи з реальної можливості довести злочин до кінця.

Як убачається з установлених судом обставин і досліджених у судовому засіданні доказів, ОСОБА_1 мав умисел на передачу наркотичної речовини засудженому на територію виправної колонії, але не довів свого злочину до кінця, оскільки був затриманий в порядку ст. 208 КПК, що виключає наявність у діях ОСОБА_1 ознак, передбачених у розумінні ч. 1 ст. 17 КК, для добровільної відмови при незакінченому злочині. Отже, підстав для зміни судових рішень шляхом застосуванням ст. 17 КК в частині засудження ОСОБА_1 за ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 307 КК, як про це просить захисник, Верховний Суд не вбачає.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 357/9239/16-к
можна ознайомитись за посиланням*

Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки

Незазначення кваліфікуючої ознаки «повторність» при кваліфікації дій за ч. 3 ст. 309 КК не впливає на правильність кваліфікації дій засудженого за умови, що ця обставина знайшла своє відображення у вирокі суду під час формулювання обвинувачення

ВС розглянув касаційну скаргу прокурора, який брав участь у кримінальному провадженні в судах першої та апеляційної інстанцій, на ухвалу апеляційного суду від 01 червня 2017 року в кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 310 КК.

Вироком районного суду ОСОБА_1 засуджено за ч. 3 ст. 309 КК, ч. 2 ст. 310 КК. Відповідно до обвинувального акта дії ОСОБА_1 були кваліфіковані за ч. 2 ст. 310 КК як незаконний посів та незаконне вирощування конопель у кількості 50 і більше рослин, а за ч. 3 ст. 309 КК – незаконне придбання та зберігання наркотичних засобів в особливо великих розмірах, без мети збуту, вчинені особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 310 КК.

Апеляційний суд вирок суду першої інстанції залишив без зміни.

У касаційній скарзі прокурор просить скасувати ухвалу суду апеляційного суду і призначити новий розгляд у вказаному суді з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального закону. Прокурор вважає, що місцевим судом в порушенні норм кримінального процесуального закону безпідставно не зазначено кваліфікуючих ознак щодо кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 309 КК, – вчинення особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 310 КК та за ч. 2 ст. 310 КК, – незаконне вирощування.

За результатами розгляду ВС прийняв постанову, в якій залишив без змін ухвалу апеляційного суду щодо ОСОБА_1, а касаційну скаргу прокурора – без задоволення, мотивуючи своє рішення таким.

Відповідно до обвинувального акта дії ОСОБА_1 були кваліфіковані за ч. 2 ст. 310 КК як незаконний посів та незаконне вирощування конопель у кількості 50 і більше рослин, а за ч. 3 ст. 309 КК – незаконне придбання та зберігання наркотичних засобів в особливо великих розмірах, без мети збуту, вчинені особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 310 КК.

Суд першої інстанції, відповідно до ч. 3 ст. 359 КПК розглянув кримінальне провадження щодо ОСОБА_1 і визнав його винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень: за ч. 2 ст. 310 КК – у незаконному посіві конопель у кількості 50 і більше рослин, а за ч. 3 ст. 309 КК – у незаконному придбанні та зберіганні наркотичних засобів без мети збуту, якщо предметом таких дій були наркотичні засоби в особливо великих розмірах.

Переглянувши вирок в апеляційному порядку, перевіrivши належним чином доводи апеляційної скарги прокурора, які за своїм змістом аналогічні доводам касаційної скарги, апеляційний суд вказані доводи обґрунтовано визнав неспроможними та прийняв правильне рішення про обґрунтованість вироку суду першої інстанції щодо ОСОБА_1. З наведеними у ній висновками погоджується і ВС. Ухвала апеляційного суду відповідає вимогам ст. 419 КПК, її законність сумнівів у колегії суддів не викликає.

Доводи прокурора про неправильну кваліфікацію дій ОСОБА_1 за ч. 3 ст. 309 та за ч. 2 ст. 310 КК є необґрунтованими, оскільки незазначення кваліфікуючої ознаки «повторність» при кваліфікації дій за ч. 3 ст. 309 КК не впливає на правильність кваліфікації дій засудженого за умови, що ця обставина знайшла своє відображення у формулюванні обвинувачення у вироку суду.

Ураховуючи викладене вище, ВС прийняв рішення про відсутність істотних порушень вимог кримінального процесуального закону чи неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, які були б безумовними підставами для скасування оскаржуваної ухвали апеляційного суду колегією суддів, а тому відмовив прокурору в задоволенні касаційної скарги.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 192/3096/16-к
можна ознайомитись за посиланням*

Для кваліфікації дії особи за ч. 2 ст. 309 КК (вчинення злочину особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 КК) факт засудження особи (наявність обвинувального вироку, який набрав законної сили) за однією з цих статей не є обов'язковим.

Послідовне вчинення особою кількох злочинних діянь утворює сукупність злочинів, у якій кожен наступний злочин (крім першого) кваліфікується з вказівкою на

кваліфікуючі ознаки. Аналогічне правило кваліфікації має застосовуватися і у випадку, коли особа раніше була засуджена за вчинення будь-якого із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 КК

ВС розглянув касаційну скаргу захисника, а також касаційну скаргу прокурора на вирок місцевого суду від 26 січня 2016 року та ухвалу апеляційного суду від 22 жовтня 2018 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_2 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 307, ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 309 КК.

Вироком суду ОСОБА_1 визнано винуватим і засуджено за те, що він 20 квітня 2015 року біля будинку незаконно збув ОСОБА_6 психотропну речовину. 25 травня 2015 року ОСОБА_1 повторно, незаконно збув ОСОБА_6 психотропну речовину. Крім того, 25 травня 2015 року під час санкціонованого обшуку за місцем мешкання ОСОБА_1 було виявлено та вилучено психотропну речовину у великому розмірі, яку ОСОБА_1, будучи особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 307 КК, незаконно зберігав без мети збуту.

Ухвалою апеляційного суду від 22 жовтня 2018 року зазначений вирок суду першої інстанції щодо ОСОБА_1 за апеляційною скаргою захисника змінено, виключено із мотивувальної частини вироку посилання на кваліфікуючу ознаку вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, – вчинення особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 307 КК.

За результатами розгляду ВС прийняв постанову, в якій скасував ухвалу апеляційного суду від 22 жовтня 2018 року та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції, касаційну скаргу прокурора задовольнив частково, а касаційну скаргу захисника засудженого залишив без задоволення, мотивувавши своє рішення таким.

Згідно з диспозицією ч. 2 ст. 309 КК кваліфікований склад незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту має місце у разі вчинення злочинних дій повторно; за попередньою змовою групою осіб; особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 КК; якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах.

Суд з посиланням на ст. 33 КК констатував, що послідовне вчинення особою кількох злочинних діянь утворює сукупність злочинів, у якій

кожен наступний злочин (крім першого) кваліфікується із вказівкою на кваліфікуючі ознаки. Аналогічне правило кваліфікації застосовується і у випадку, коли особа раніше була засуджена за вчинення будь-якого із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 КК.

На думку ВС, судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що ОСОБА_1 послідовно вчинив спочатку два епізоди збуту психотропної речовини (ч. 1 ст. 307, ч. 2 ст. 307 КК), а потім у його помешканні було виявлено та вилучено психотропну речовину у великому розмірі, яку він незаконно зберігав без мети збуту (ч. 2 ст. 309 КК), тобто кілька злочинних діянь, не об'єднаних єдиним умислом, які утворюють реальну сукупність однорідних злочинів, як різновид повторності, а тому апеляційний суд неправильно виключив кваліфікуючу ознаку вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, – вчинення особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 307 КК.

Колегія суддів вважає за необхідне зауважити, що для кваліфікації дій особи за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, за кваліфікуючою ознакою «вчинення собою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 КК» з урахуванням положень ст. 33 КК не є обов'язковою наявність факту засудження особи (обвинувального вироку, який набрав законної сили) за однією із цих статей.

Отже, під час розгляду справи судом апеляційної інстанції допущено неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, що відповідно до вимог п. 2 ч. 1 ст. 438 КПК є підставою для скасування такого рішення.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 750/7087/15-к
можна ознайомитись за посиланням*

Якщо кілька кримінальних правопорушень, вчинених особою, є предметом різних кримінальних проваджень, то відсутність вироку суду, який набрав законної сили, наявність кримінального провадження, у тому числі на стадії його судового розгляду, не породжує правових наслідків для юридичної оцінки наступних чи попередніх діянь особи, у вчиненні яких вона обвинувачується

ВС розглянув касаційну скаргу захисника на вирок місцевого суду від 05 лютого 2019 року та ухвалу апеляційного суду від 20 травня 2019 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК.

Вироком місцевого суду від 05 лютого 2019 року ОСОБА_1 визнано винуватим та засуджено за ч. 2 ст. 309 КК.

За результатами розгляду ВС прийняв постанову, в якій змінив вирок місцевого суду від 05 лютого 2019 року та ухвалу апеляційного суду від 20 травня 2019 року, а касаційну скаргу захисника задовольнив частково. ВС виключив

з мотивувальних частин судових рішень кваліфікуючі ознаки – вчинення злочину повторно та особою, яка раніше вчинила злочини, передбачені статтями 307, 317 КК.

З оскаржених судових рішень вбачається, що ОСОБА_1 скоїв злочин, передбачений ч. 2 ст. 309 КК, тобто незаконне придбання та зберігання наркотичних засобів без мети збуту, вчинені повторно, особою, яка раніше вчинила злочини, передбачені статтями 307, 317 КК, предметом якого були наркотичні засоби у великих розмірах.

Крім того, було встановлено, що на час ухвалення оскаржуваного вироку на розгляді в іншому місцевому суді знаходяться обвинувальні акти стосовно ОСОБА_1 за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 309, ч. 2 ст. 317 КК.

ВС з посиланням на ст. 62 Конституції України, ч. 1 ст. 32 КК, в яких закріплено норму про презумпцію невинуватості, вказав, що за відсутності вироку суду, який набрав законної сили, наявність кримінального провадження, в тому числі на стадії його судового розгляду, не породжує правових наслідків для юридичної оцінки наступних чи попередніх діянь особи, у вчиненні яких вона обвинувачується, а є лише версією органів досудового розслідування, яку вони доводять на підставі обов'язку доказування відповідно до вимог ч. 1 ст. 92 КПК. Крім того, ВС вважає, що посилання апеляційного суду на п. 3 постанови Пленуму ВСУ від 04 червня 2007 року № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки», у цьому випадку є безпідставними, адже така правова оцінка діяння є можливою тільки за умови, коли всі епізоди злочинної діяльності є предметом одного судового розгляду.

Таким чином, висновок судів першої та апеляційної інстанцій про наявність у діях ОСОБА_1 кваліфікуючих ознак – вчинення злочину повторно та особою, яка раніше вчинила злочини, передбачені статтями 307, 317 КК, є помилковим, оскільки на даний час відсутній обвинувальний вирок суду, яким би ОСОБА_1 було визнано винуватим та засуджено за вчинення злочинів, передбачених статтями 307, 309, 317 КК, а тому вказані кваліфікуючі ознаки підлягають виключенню із мотивувальних частин судових рішень.

Виключення з судових рішень щодо ОСОБА_1 зазначених вище кваліфікуючих ознак не впливає на правильність застосування норми кримінального закону, якою передбачена відповідальність за вчинення кримінального правопорушення.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 274/2956/17
можна ознайомитись за посиланням*

Повторність злочинів відсутня, якщо протиправні дії засудженого є тотожними та охоплені єдиним умислом на збут психотропної речовини та наркотичного засобу, навіть у випадку виявлення відповідних предметів в особливо великому розмірі та в різних місцях

ВС розглянув касаційну скаргу захисника на вирок місцевого суду від 07 червня 2017 року та ухвалу апеляційного суду від 06 грудня 2017 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_2 у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311 КК.

Згідно з вирокком місцевого суду від 07 червня 2017 року ОСОБА_2 визнано винуватим та засуджено за ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311 КК за те, що він, маючи умисел на незаконне придбання, зберігання, перевезення й збут наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів із метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, незаконно придбав, зберігав, перевозив прекурсор і психотропну речовину в особливо великих розмірах, обіг яких обмежено. Окрім того, ОСОБА_2 повторно придбав та незаконно зберігав психотропну речовину в особливо великому розмірі, яка є особливо небезпечним наркотичним засобом, обіг якої обмежено.

Апеляційний суд вирок суду першої інстанції залишив без зміни.

За результатами розгляду ВС прийняв постанову, в якій змінив вирок місцевого суду від 07 червня 2017 року та ухвалу апеляційного суду від 06 грудня 2017 року щодо ОСОБА_2, виключивши таку ознаку, як повторність.

ВС констатував, що в діях ОСОБА_2, кваліфікованих за ч. 3 ст. 307 КК, відсутня така кваліфікуюча ознака, як повторність. Як убачається з матеріалів кримінального провадження, ОСОБА_2 придбав та незаконно зберігав за місцем свого проживання прекурсор, психотропну речовину, обіг якої обмежено, та особливо небезпечний наркотичний засіб в особливо великих розмірах, які були розфасовані для подальшого збуту та які були виявлені та вилучені працівниками правоохоронних органів. Оскільки дії засудженого були тотожні й охоплені єдиним умислом на збут психотропної речовини та наркотичного засобу, то незалежно від кількості виявлених предметів злочинного походження в різних місцях така кваліфікуюча ознака, як повторність, в діях ОСОБА_2 відсутня.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 175/230/17-к
можна ознайомитись за посиланням*

РОЗДІЛ 3. Застосування кримінального процесуального законодавства України за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення

Оцінка судом належності та допустимості доказів

Визнання апеляційним судом окремих доказів недопустимими, що вплинуло на перекваліфікацію дій засудженого з ч. 2 ст. 307 на ч. 2 ст. 309 КК, без дослідження всієї сукупності доказів у справі не відповідає вимогам КПК

ВС розглянув касаційну скаргу на ухвалу апеляційного суду від 30 листопада 2017 року в кримінальних провадженнях за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 307 КК.

Вироком місцевого суду від 4 серпня 2017 року ОСОБА_1 визнано винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 307 КК.

Апеляційний суд змінив рішення суду першої інстанції, перекваліфікувавши дії ОСОБА_1 з ч. 2 ст. 307 на ч. 2 ст. 309 КК.

У касаційній скарзі прокурор просить скасувати ухвалу апеляційного суду і призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції через істотні порушення вимог кримінального процесуального закону. На думку прокурора, перекваліфікувавши дії засудженого та надавши зібраним у справі доказам іншу оцінку, ніж суд першої інстанції, апеляційний суд у супереч статтям 23, 94, 404, 405 КПК, безпосередньо цих доказів не дослідив, а тому, вважає, що постановлена цим судом ухвала не відповідає вимогам статей 370, 419 КПК та є незаконною.

ВС частково задовольнив касаційну скаргу прокурора, скасував ухвалу апеляційного суду від 30 листопада 2017 року щодо ОСОБА_1 та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції, мотивуючи своє рішення таким.

Принцип безпосередності дослідження показань, речей і документів є однією із загальних засад кримінального провадження (ст. 23 КПК). Суд оцінює кожний доказ із точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – із точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (ч. 1 ст. 94 КПК). Безпосередність дослідження доказів означає звернену до суду вимогу закону про дослідження ним усіх зібраних у конкретному кримінальному провадженні доказів шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків, експерта, огляду речових доказів, оголошення документів, відтворення звукозапису та відеозапису тощо. Ця засада кримінального судочинства має значення для повного з'ясування обставин кримінального провадження та його об'єктивного вирішення. Безпосередність сприйняття доказів дає змогу суду належним чином дослідити і перевірити їх (як кожний доказ окремо, так і у взаємозв'язку з іншими доказами), здійснити їх оцінку за критеріями, визначеними у ч. 1 ст. 94 КПК, і сформулювати повне та об'єктивне уявлення про фактичні обставини конкретного кримінального провадження.

Недотримання засади безпосередності призводить до порушення інших засад кримінального провадження: презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, змагальності

сторін та свободи в поданні ними своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості. Тому засада безпосередності виступає необхідним елементом процесуальної форми судового розгляду, недотримання її судом виходячи зі змісту ч. 2 ст. 23 та ст. 86 КПК означає, що докази, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, не можуть бути визнані допустимими і враховані при постановленні судового рішення судом, крім як у випадках, передбачених КПК.

Обґрунтовуючи у вирокі свій висновок щодо винуватості ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, суд першої інстанції послався на безпосередньо досліджені в судовому засіданні показання свідків, дані протоколів огляду місця події, повідомлення КЗ ВОНД «Соціотерапія», дані висновків експерта, постанови про визнання предмета речовим доказом і долучення його до кримінального провадження, дані висновку амбулаторної судово-наркологічної експертизи.

Як убачається з журналу судового засідання та його технічного запису фіксування, при перегляді вироку місцевого суду за апеляційними скаргами засудженого та прокурора апеляційний суд, незважаючи на зазначене у скарзі ОСОБА_1 клопотання про дослідження доказів, його не вирішив, питання щодо необхідності проведення судового слідства не обговорював і жодних доказів у судовому засіданні не досліджував.

Разом із тим, за результатами перегляду вироку місцевого суду апеляційний суд визнав недопустимими доказами змиви з рук ОСОБА_1 та висновок експерта.

Крім того, апеляційний суд дійшов висновку про відсутність у діях ОСОБА_1 мети збуту і перекваліфікував його дії з ч. 2 ст. 307 на ч. 2 ст. 309 КК.

Тобто апеляційний суд фактично дав іншу оцінку обставинам кримінального провадження, ніж та, яку дав суд першої інстанції, без безпосереднього дослідження всіх доказів у справі.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 127/3712/17
можна ознайомитись за посиланням*

Якщо докази, яким сторона обвинувачення обґрунтовувала доведеність вини, визнано недопустимими, а іншими доказами вина особи жодним чином не

підтверджена, то особу має бути виправдано у зв'язку з недоведеністю вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК

ВС розглянув касаційну скаргу прокурора на вирок місцевого суду від 02 липня 2018 року та ухвалу апеляційного суду від 06 червня 2019 року у кримінальному провадженні стосовно ОСОБА_1, виправданого за ч. 2 ст. 307 КК.

За вироком районного суду від 02 липня 2018 року ОСОБА_1 визнано невинуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, та виправдано за недоведеністю вчинення ним цього злочину.

Апеляційний суд вирок районного суду стосовно виправданого ОСОБА_1 залишив без змін.

Прокурор у касаційній скарзі виклав вимогу до касаційного суду про скасування судових рішень стосовно ОСОБА_1 та призначення нового розгляду в суді першої інстанції. Вимогу мотивував істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, а саме необґрунтованим неприйняттям судом належних та допустимих доказів винуватості ОСОБА_1 у вчиненому збуті наркотичних засобів, що призвело до неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, тобто безпідставного виправдання ОСОБА_1 за вчинений злочин, передбачений ч. 2 ст. 307 КК.

ВС прийняв постанову, в якій залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, залишив без змін вирок місцевого суду від 02 липня 2018 року та ухвалу апеляційного суду від 06 червня 2019 року, мотивуючи своє рішення таким.

Суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінив кожен доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – із точки зору достатності та взаємозв'язку, прийнявши відповідне процесуальне рішення у виді виправдувального вироку на підставах не встановлення в суді достатніх доказів для доведення винуватості ОСОБА_1. Вказане судове рішення є законним, обґрунтованим і вмотивованим, оскільки ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених процесуальним законом, на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими

під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до ст. 94 КПК, та в якому наведені належні й достатні мотиви й підстави його ухвалення.

У цьому кримінальному провадженні підставою до кримінального переслідування та внесення відомостей в ЄРДР стала заява ОСОБА_4, у якій він повідомив про те, що чоловік на ім'я ОСОБА_1 здійснює незаконний збут наркотичного засобу. Втім, у судовому засіданні свідок ОСОБА_4, будучи безпосередньо допитаним, дав показання про те, що з ОСОБА_1 він не знайомий і до правоохоронних органів із заявою про вчинення ним злочину не звертався. Водночас стороною обвинувачення ці показання свідка ОСОБА_4 не були спростовані.

Першу оперативну закупку в цьому провадженні правоохоронні органи провели 07 квітня 2014 року, про що був складений відповідний протокол. 24 квітня 2014 року слідчим знову було проведено оперативну закупку. Крім того, діяння ОСОБА_1 за епізодом від 24 квітня 2014 року були кваліфіковані як вчинені повторно, а саме вчинені особою, яка вже вчинила тотожний або однорідний злочин, тобто слідчий отримав відомості про вчинення іншого окремого кримінального правопорушення. За таких обставин слідчий, який під час досудового розслідування кримінального провадження безпосередньо виявив вчинення кримінального правопорушення, повинен був відповідно до положень

ст. 214 КПК та пунктів 2.8, 2.9, 2.15, 2.16 Положення про порядок ведення ЄРДР внести окремі відомості до ЄРДР про кримінальне правопорушення, вчинене 24 квітня 2014 року. Однак зазначених положень кримінального процесуального закону щодо обов'язкового внесення відомостей до ЄРДР щодо кожного правопорушення окремо не було виконано ні слідчим, ні прокурором.

Основними доказами, якими сторона обвинувачення обґрунтовувала доведеність вини обвинуваченого ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, були матеріали, отримані органом досудового розслідування в ході проведення НСРД – контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки наркотичного засобу, аудіо-, відеоконтролю за особою, та які були предметом детального аналізу суду.

За епізодом обвинувачення ОСОБА_1 у збуті наркотичного засобу 07 квітня 2014 року прямих доказів його вини взагалі не здобуто.

Протоколи про проведення НСРД з додатками не пізніше ніж через 24 години з моменту припинення зазначених НСРД передаються прокурору

(ч. 3 ст. 252 КПК), проте вказаних положень процесуального закону слідчий також не дотримався, оскільки відеоконтроль за особою було проведено 24 квітня 2014 року, а протокол з невідомих причин слідчим складено лише 07 травня 2014 року. Крім того, під час дослідження протоколу відеоконтролю особи від 07 травня 2014 року суд дійшов до правильного висновку, що він не відповідає вимогам ст. 252 КПК, оскільки не містить відомостей про осіб, залучених його проведення, зокрема, зі змісту протоколу не зрозуміло, кому саме слідчий доручив проводити відеофіксацію. До того ж зміст протоколу про результати аудіо-, відеоконтролю місця (за особою) від 07 травня 2014 року не відповідає обставинам, зафіксованим на технічному носії, який було досліджено під час судового розгляду.

Досліджені в судовому засіданні постанови прокурора про контроль за вчиненням злочину від 03 та 14 квітня 2014 року були розсекречені лише 24 жовтня 2014 року, а кримінальне провадження надійшло до суду 02 червня 2014 року, а отже, вони не були відкриті у встановленому законом порядку стороні захисту.

Щодо предмета злочину, то він був підданий експертним дослідженням, під час проведення яких було встановлено, що факт наявності особливо небезпечного наркотичного засобу встановлено з порушенням вимог КПК, тому вони не були використані у кримінальному провадженні.

Погоджується ВС і з рішенням суду першої інстанції про визнання, у свою чергу, висновків експертів недопустимими доказами, враховуючи, що вони є похідними від доказів, отриманих не у встановленому процесуальним законом порядку.

ВС, оцінивши в сукупності всі докази, досліджені в судовому засіданні, врахувавши, що всі можливості збирання додаткових доказів вичерпано, а також положення презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини за ст. 17 КПК, дійшов мотивованого висновку про виправдання ОСОБА_1 у зв'язку з недоведеністю вчинення ним кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК.

Аналогічну позицію ВС вже висловлював у постановках від 15 листопада 2018 року (провадження за касаційною скаргою № 51-2617км18), 06 грудня

2018 року (провадження № 51-4558км18), 03 жовтня 2019 року (провадження № 51-757км19), 10 жовтня 2019 року (провадження № 51-9577км18), 10 вересня 2019 року (провадження № 51-10556км18).

Апеляційний суд перевірів повною мірою твердження щодо скасування вироку суду першої інстанції, викладені в апеляційній скарзі прокурора, які не знайшли свого підтвердження та були спростовані з наведенням докладних мотивів прийнятого рішення.

Так, колегія суддів безспідставно не погодилася з доводами прокурора про те, що суд упереджено та неправомірно взяв до уваги одні докази (показання обвинуваченого) і відкинув інші (показання свідка ОСОБА_3, матеріали НСРД тощо), адже висновки, наведені у вироку стосовно невідповідності вимогам

(статті 251, 252, 266 КПК) постанов про проведення НСРД, протоколів НСРД, а також щодо недотримання стороною обвинувачення вимог ч. 12 ст. 290 КПК про надання доступу до них стороні захисту є належно та достатньо аргументованими.

При цьому з допустимих доказів, а саме з показань допитаних у судовому засіданні свідків, протоколу обшуку ОСОБА_1 не вбачається жодним чином, що ним двічі було здійснено збут ОСОБА_3 наркотичних засобів.

*Детальніше із текстом постанови
у справі № 321/954/14-к
можна ознайомитись за посиланням*

Якщо протокол огляду місця події, який є первинним доказом, отримано з порушенням вимог КПК, внаслідок чого інші докази, що є похідними від проведеної з порушенням закону слідчої дії, також є недопустимими, то особу має бути виправдано у зв'язку з недоведеністю вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК

ВС розглянув касаційну скаргу прокурора на вирок місцевого суду від 16 жовтня 2018 року та ухвалу апеляційного суду від 21 лютого 2019 року за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК.

За вироком місцевого суду ОСОБА_1 виправдано у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, за недоведеністю наявності в його діях

складу кримінального правопорушення. Апеляційний суд вирок суду першої інстанції залишив без зміни.

Місцевий суд, проаналізувавши наявні докази, з'ясував, що слідчий під виглядом проведення огляду місця події фактично здійснив особистий обшук ОСОБА_1, під час якого в нього було вилучено речовину білого кольору, ззовні схожу на з психотропну речовину, чим порушив вимоги процесуального закону, якими не передбачено можливості проведення такої слідчої дії до внесення до ЄРДР відомостей про скоєне кримінальне правопорушення. Крім того, суд першої інстанції врахував показання обвинуваченого ОСОБА_1, який у судовому засіданні пояснив, що працівники поліції після того, як він показав їм знайдений згорток, одягли на нього кайданки, посадили до автомобіля та повезли до відділу поліції, де завели його до кабінету слідчого. Впродовж усього часу ОСОБА_1 залишався поруч з працівниками поліції спочатку в автомобілі, а потім у кабінеті слідчого і не міг вільно пересуватись. При цьому суд установив, що затримання ОСОБА_1 в порядку ст. 208 КПК не проводилося, протокол його затримання не складався, процесуальні права не роз'яснювалися, а отже, фактичний обшук був проведений з грубим порушенням вимог кримінального процесуального закону.

За таких обставин суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що протокол огляду місця події, в якому відображено вилучення у ОСОБА_1 психотропної речовини, здобуто з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, встановлених нормами статей 208, 214 КПК, у зв'язку з чим такий доказ належить визнати недопустимим.

Отже, з вироку вбачається, що суд першої інстанції оцінив усі зібрані докази в їх сукупності та взаємозв'язку, що спростовує відповідні доводи у касаційних скаргах прокурорів.

Апеляційний суд погодився з рішенням місцевого суду та залишив його без змін.

У касаційній скарзі прокурор вказує на істотні порушення судом вимог кримінального процесуального закону, просить скасувати ухвалу щодо ОСОБА_1 та призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції. Свої вимоги мотивував, зокрема, тим, що огляд місця події було проведено з порушенням вимог КПК.

ВС вирок місцевого суду від 16 жовтня 2018 року та ухвалу апеляційного суду від 21 лютого 2019 року залишив без змін, а касаційну скаргу прокурора – без задоволення, мотивуючи своє рішення таким.

ВС погоджується з вищевказаними висновками судів першої та апеляційної інстанцій, оскільки видача ОСОБА_1 порошкоподібної речовини відбулася в умовах, коли останній фактично був затриманий без дотримання положень, передбачених статтями 208, 223 КПК, та без складення протоколу про затримання, що було з'ясовано судом першої інстанції та за встановлених обставин ставить під сумнів добровільність видачі цієї речовини в межах процесуальної дії – огляду місця події, під час якої можливо проводити огляд місцевості, приміщення, речей та документів, а не особи, яка затримана з порушенням вимог КПК.

На думку ВС, викладений у вирокі висновок про недопустимість доказів, отриманих за результатами огляду місця події, ґрунтується на вимогах вищевказаних статей КПК та узгоджується з наведеною позицією ЄСПЛ щодо допустимості доказів, який неодноразово у своїх рішеннях наголошував, що порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією.

Оскільки протокол огляду місця події, в якому відображено вилучення в особи речовини (яка в подальшому за висновком експерта виявилась наркотичним засобом чи психотропною речовиною), є ключовим доказом в обох кримінальних провадженнях і отриманий з порушенням закону, то суд в обох випадках обґрунтовано визнав недопустимими інші докази, які є похідними від проведеної з порушенням вимог кримінального процесуального закону слідчої дії.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 381/2316/17
можна ознайомитись за посиланням*

Забезпечення права на захист

У кримінальних провадженнях щодо осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів проти здоров'я населення, факти перебування вказаних осіб на спеціальних обліках і на стаціонарному лікуванні з діагнозом «розлади психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» не можуть автоматично свідчити про нездатність обвинуваченого (засудженого) через фізичні чи психічні вади повною мірою реалізувати свої права, а отже, і про обов'язковість участі захисника (п. 3 ч. 2 ст. 52 КПК). При здійсненні судового

провадження питання про залучення захисника необхідно вирішувати, виходячи з конкретних обставин справи, з урахуванням встановленого характеру розладів, психічного або соматичного стану здоров'я особи, особливостей її поведінки, стилю комунікації з оточуючими тощо

Об'єднана палата ККС ВС 22 квітня 2019 року розглянула в судовому засіданні кримінальне провадження за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 309 та ч. 2 ст. 309 КК, за касаційною скаргою засудженого на вирок місцевого суду від 31 січня 2018 року та ухвалу апеляційного суду від 03 квітня 2018 року у справі № 213/1425/17.

У касаційній скарзі засуджений ОСОБА_1 просить скасувати на підставах, передбачених ч. 1 ст. 438 КПК, судові рішення щодо нього і призначити новий розгляд у суді першої інстанції, звільнивши його з-під варти. За твердженням засудженого, він як особа з психічними вадами, мав бути в обов'язковому порядку забезпечений захисником, а місцевий суд цього не зробив і, таким чином, порушив його право на захист.

За результатами розгляду об'єднана палата винесла постанову, в якій зазначила таке.

За змістом п. 3 ч. 2 ст. КПК у кримінальному провадженні обов'язкова участь захисника забезпечується щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, з моменту встановлення наявності цих вад.

Як впливає із законодавчих положень, під особами, які через свої фізичні або психічні вади не можуть самі реалізувати право на захист, необхідно розуміти, зокрема, осіб з істотними дефектами мови, зору, слуху тощо, а також осіб, які хоча і визнані осудними, але мають психічні вади, що перешкоджають самостійно захищатися від обвинувачення.

Проте у своїй скарзі засуджений не наводить аргументів, які би свідчили про наявність у нього саме істотних вад, і не зазначає, яким чином поведінкові розлади, відображені у медичній довідці при формулюванні діагнозу, перешкодили йому самостійно захищатися від обвинувачення в суді першої інстанції.

Висновок щодо застосування норми права. У кримінальних провадженнях щодо осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів проти здоров'я населення, власне факти перебування вказаних осіб на спеціальних обліках і на стаціонарному лікуванні з діагнозом «розлади психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних засобів,

психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» не можуть автоматично свідчити про нездатність обвинуваченого (засудженого) через фізичні чи психічні вади повною мірою реалізувати свої права, а отже, і про обов'язковість участі захисника в аспекті п. 3 ч. 2 ст. 52 КПК. При здійсненні судового провадження питання про залучення захисника необхідно вирішувати виходячи з конкретних обставин справи з урахуванням встановленого характеру розладів, психічного або соматичного стану здоров'я особи, особливостей її поведінки, стилю комунікації з оточуючими тощо.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 213/1425/17
можна ознайомитися за посиланням*

Допустима поведінка працівників правоохоронних органів та провокація злочинів

Пасивна поведінка працівників правоохоронних органів під час проведення оперативної закупки психотропної речовини є допустимою та не може бути визнана провокацією злочину

ВС розглянув касаційну скаргу засудженого на вирок міського суду від 29 листопада 2017 року та ухвалу апеляційного суду від 23 травня 2018 року щодо ОСОБА_1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1, 2 ст. 307 КК.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 в ході проведення працівниками правоохоронних органів оперативної закупки, діючи з корисливих мотивів, незаконно, повторно збув психотропну речовину, обіг якої обмежено, ОСОБА_2 (анкетні дані легендовані), у якого вона того ж дня була вилучена працівниками правоохоронних органів. Також ОСОБА_1 незаконно, повторно придбав з метою збуту психотропну речовину, обіг якої обмежено, яку незаконно зберігав при собі з метою збуту.

Під час проведення огляду місця події, працівниками поліції було виявлено та вилучено в ОСОБА_1 психотропну речовину у великому розмірі, обіг якої обмежено, яку останній незаконно повторно зберігав з метою збуту, перебуваючи у стані, викликаному вживанням наркотичних засобів.

Суд першої інстанції кваліфікував дії ОСОБА_1 за частинами 1, 2 ст. 307 КК.

Апеляційний суд вирок суду першої інстанції змінив у частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі засуджений, посиляючись на невідповідність їх висновків фактичним обставинам кримінального провадження, істотні порушення кримінального процесуального закону, неправильне застосування кримінального закону, вважає, що суд безпідставно засудив його за злочини, які він не вчиняв, не дав належної оцінки здобутим доказам, не дослідив їх належним чином з точки зору допустимості, достатності та взаємозв'язку. Вважає, що проведені оперативні закупки є провокацією злочину, наміру на збут наркотичних речовин не мав, оскільки сам їх вживав.

ВС вирок міського суду від 29 листопада 2017 року та ухвалу апеляційного суду від 23 травня 2018 року щодо ОСОБА_1 залишив без змін, а касаційну скаргу засудженого – без задоволення. Мотивуючи прийняте рішення у частині касаційної скарги засудженого відносно того, що він вважає проведені оперативні закупки провокацією злочину, ВС зазначив наступне.

Для визначення провокації злочину ЄСПЛ встановив, зокрема, такі критерії:

чи були дії правоохоронних органів активними, чи мало місце з їх боку спонукання особи до вчинення злочину, наприклад, прояв ініціативи у контактах з особою, повторні пропозиції, незважаючи на початкову відмову особи, наполегливі нагадування, підвищення ціни вище середньої; чи був би скоєний злочин без втручання правоохоронних органів; вагомість причин проведення оперативної закупівлі, чи були у правоохоронних органів об'єктивні дані про те, що особа була втягнута у злочинну діяльність і ймовірність вчинення нею злочину була суттєвою.

Перевіркою матеріалів кримінального провадження щодо ОСОБА_1 встановлено, що за обставин, встановлених судами першої та апеляційної інстанцій, органи досудового розслідування діяли у пасивний спосіб і не підбурювали засудженого до вчинення злочину. Таким чином, такі дії не призвели до підбурювання, через призму прецедентної практики ЄСПЛ стосовно п. 1 ст. 6 Конвенції.

В основу обвинувального вироку суд поклав докази, які узгоджуються між собою та повною мірою вказують на винуватість ОСОБА_1, а

перевіркою матеріалів провадження встановлено, що фактів, які б свідчили про підбурювання останнього до вчинення інкримінованих йому злочинів, не виявлено, таким чином, за обставин, встановлених судами першої та апеляційної інстанцій, доводи засудженого про провокацію злочину з боку правоохоронних органів не знайшли свого підтвердження.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 161/14703/17
можна ознайомитись за посиланням*

Контроль за вчиненням злочинів у формі оперативної закупки наркотичних засобів не є провокацією злочинів, якщо пропозиція таємного агента була лише загальним абстрактним виразом готовності цього агента заплатити певну суму грошей за поставлені наркотичні засоби, а засуджений після цього добровільно продовжує спілкуватися з таємним агентом, щоб отримати особисту користь від абстрактної готовності «покупця» купувати наркотичні засоби

ВС розглянув касаційну скаргу захисника на ухвалу апеляційного суду від 18 лютого 2019 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 309, ч. 2 ст. 307 КК.

За вироком місцевого суду ОСОБА_1 засуджено до покарання у виді позбавлення волі за ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 309 КК та призначено за сукупністю злочинів остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років із конфіскацією всього майна, що є його власністю.

Згідно з вироком ОСОБА_1 визнано винуватим і засуджено за те, що він на присадибній ділянці за місцем свого проживання зірвав декілька дикорослих рослин коноплі, таким чином незаконно придбавши особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено, – канабіс, переніс його до будинку, де частину рослин коноплі подрібнив. Надалі ОСОБА_1 зберігав без мети збуту для власного вживання частину канабісу за місцем свого проживання, а частину – у приміщенні нежилого будинку.

Під час санкціонованого обшуку у домогосподарстві за місцем проживання

ОСОБА_1 було вилучено саморобний пристрій для куріння наркотиків, на внутрішній поверхні якого містився особливо небезпечний наркотичний засіб – екстракт канабісу масою 0,016 г (у перерахунку на суху речовину). Також було виявлено паперовий згорток із канабісом масою 15,094 г (у перерахунку на суху речовину). Крім того, під час обшуку в господарстві у

приміщенні нежилого будинку на горищі та в одній із кімнат було виявлено канабіс масою 192,424 г (у перерахунку на суху речовину). Загальна маса вилучених наркотичних засобів становить 207,534 г.

ОСОБА_1 домовився з громадянином під вигаданими даними «ОСОБА_2» про збут останньому канабісу. Після цього ОСОБА_1 з метою збуту отримав від не встановленої органом досудового розслідування особи зазначений наркотичний засіб, який став зберігати при собі, і того ж дня біля магазину умисно незаконно з корисливих мотивів збув канабіс масою 4,447 г зазначеній особі за 120 грн.

Крім того, ОСОБА_1, діючи умисно, повторно, домовився з раніше знайомим ОСОБА_3 про збут останньому канабісу. Після цього ОСОБА_1 з метою збуту отримав від не встановленої органом досудового розслідування особи цей наркотичний засіб, який став зберігати при собі, і того ж дня біля магазину умисно незаконно з корисливих мотивів збув канабіс масою 12,526 г ОСОБА_3 за 250 грн.

Також ОСОБА_1, діючи умисно, повторно, домовився з раніше знайомим ОСОБА_4 про збут останньому канабісу. Після цього ОСОБА_1 з метою збуту отримав від не встановленої органом досудового розслідування особи цей наркотичний засіб, який став зберігати при собі і того ж дня, перебуваючи у належному ОСОБА_4 домоволодінні, умисно незаконно збув канабіс масою 1,142 г зазначеній особі.

Крім того, ОСОБА_1, діючи умисно, повторно, домовився з громадянином під вигаданими даними «ОСОБА_2» про збут останньому канабісу. Після цього ОСОБА_1 з метою збуту отримав від не встановленої органом досудового

розслідування особи цей наркотичний засіб, який став зберігати при собі, і того ж дня, перебуваючи у підвалі житлового будинку, умисно незаконно збув канабіс масою 4,519 г зазначеній особі за 120 грн.

Апеляційний суд ухвалою змінив вирок місцевого суду в частині призначеного ОСОБА_1 покарання.

Захисник в інтересах засудженого просить скасувати ухвалу апеляційного суду та призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції. Зазначає, що НСРД щодо засудженого після початку досудового розслідування були ініційовані за відсутності об'єктивної підозри у злочинній діяльності останнього, і надалі оперативні дії органу досудового розслідування супроводжувалися підбуренням та провокацією засудженого до вчинення злочину, внаслідок чого здобуті в такий спосіб

докази не можуть бути використані у кримінальному провадженні через недопустимість.

ВС ухвалу апеляційного суду залишив без зміни, мотивуючи своє рішення таким.

Касаційні доводи захисника про незаконність та необґрунтованість судових рішень у частині визнання засудженого винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, за епізодами збуту особливо небезпечних наркотичних засобів в умовах проведення контролю за вчиненням злочину є неспроможними.

З матеріалів кримінального провадження слідує, що в основу обвинувачення засудженому у повторному незаконному придбанні, зберіганні з метою збуту та збуті залегенованої особі особливо небезпечного наркотичного засобу були покладені, зокрема, дані постанов прокурора про проведення контролю за вчиненням злочинів у формі оперативної закупки, дані протоколів про хід і результати проведення цієї негласної слідчої (розшукової дії), а також про проведення аудіо-, відеоконтролю, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, дані протоколів огляду та вручення грошових купюр свідку для контрольованої закупки, дані протоколів огляду і добровільної видачі за результатами проведення закупки, висновки експертиз щодо вмісту у вилучених речовинах особливо небезпечного наркотичного засобу та його масу, показання особи, яка безпосередньо здійснювала закупку.

Дослідивши зазначені докази, надавши кожному з них окремо та всім доказам у сукупності належну оцінку з точки зору достатності й допустимості, суд дійшов обґрунтованого висновку про доведеність вчинення засудженим інкримінованих йому злочинів. Такий висновок суду є достатньо мотивованим й ґрунтується на даних, які було належним чином перевірено в судовому засіданні та змістовно наведено у вирокі, в тому числі, на результатах перевірки доводів сторони захисту про те, що з боку органів досудового розслідування мала місце провокація (підбурювання) засудженого до вчинення злочинів.

Так, за загальним правилом закон не забороняє використання як доказів даних, отриманих у результаті проведення НСРД. Одним із видів НСРД згідно зі ст. 271 КПК є контроль за вчиненням злочину, який може проводитись у формі контрольованої та оперативної закупки.

Разом із тим, для використання результатів указаних дій як доказів має бути дотримано визначеної процесуальним законом процедури,

передбачена, зокрема, у статтях 246, 271 КПК, які були проаналізовані Судом. Окрім того, була досліджена практика ЄСПЛ, в якій розроблено критерії для відмежування провокації від допустимої поведінки правоохоронних органів.

Перевіривши доводи, викладені в касаційній скарзі захисника, щодо провокації злочину з урахуванням цих критеріїв, Суд дійшов висновку, що встановлені судами попередніх інстанцій обставини свідчать про те, що органи досудового розслідування діяли у пасивний спосіб і не підбурювали засудженого до вчинення злочину. Так, підбурювання мало б місце тоді, коли таємний агент перед тим, як було прийнято рішення про закупку і продаж наркотиків, неодноразово б заохочував засудженого до вчинення злочину (або сприяв утвердженню у прийнятті такого початкового рішення засудженим). Втім, докази ясно показують, що така пропозиція була лише загальним абстрактним виразом готовності таємного агента заплатити певну суму грошей за поставлені наркотики, після чого засуджений добровільно продовжував спілкуватися з ним, щоб отримати особисту користь від абстрактної готовності «покупця» купувати наркотики. Звернення таємного агента в цьому випадку не було обов'язковою умовою для злочинної діяльності засудженого, тобто дії, якої в іншому випадку він би не вчинив. Навпаки, навіть без агента під прикриттям засуджений вчиняв злочини у сфері обігу наркотичних засобів, за які він був засуджений.

Таким чином, НСРД не призвели до підбурювання через призму прецедентної практики ЄСПЛ стосовно п. 1 ст. 6 Конвенції.

Що стосується стверджень захисника про те, що орган досудового розслідування не мав достатніх підстав для проведення НСРД – контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки, за результатами якої було здобуто докази на підтвердження винуватості засудженого, то вони є необґрунтованими.

У кримінальному провадженні щодо засудженого контроль за вчиненням злочинів у формі оперативної закупки проводився на підставі постанов прокурора, в яких зазначено відомості, передбачені ст. 251, ч. 7 ст. 271 КПК, зокрема й обґрунтування прийнятих рішень щодо необхідності проведення НСРД.

Це всупереч доводам захисника підтверджує допустимість доказів, здобутих за результатами проведення зазначених дій.

Оскільки в основу обвинувального вироку суд поклав докази, які узгоджуються між собою та повною мірою вказують на винуватість засудженого у вчиненні злочинів, а в результаті перевірки матеріалів провадження не виявлено фактів, які би свідчили про підбурювання останнього до злочинів, а тому за обставин, установлених судом першої та апеляційної інстанцій, доводи захисника про провокацію злочину з боку правоохоронних органів не знайшли свого підтвердження.

*Детальніше з текстом постанови
у справі № 535/83/18
можна ознайомитись за посиланням*

